

Betalningsrapport

2022

Innehållsförteckning

1	Trender på betalningsmarknaden	4
1.1	I Sverige föredrar vi att betala digitalt	5
1.2	Att betala med mobilen är populärt	10
1.3	Betalning i butik sker sällan med kontanter	12
1.4	Svårt för många att betala digitalt	17
1.5	En av tio skickar pengar utomlands	19
2	Säkerhet och effektivitet	23
2.1	Är betalningar i Sverige säkra?	24
2.2	Är betalningar i Sverige effektiva?	31
3	Riksbankens arbete och policy	39
3.1	Riksbanken moderniserar sina system	40
3.2	Riksbanken får ett tydligare ansvar för kontanterna	42
3.3	Riksbanken förbereder för en möjlig e-krona	45
3.4	Riksbanken arbetar för att förbättra utlandsbetalningar	49
3.5	Riksbanken bidrar till ökad motståndskraft	51
	Ordlista	53

Betalningsrapport

Betalningsrapporten beskriver och analyserar utvecklingen på massbetalningsmarknaden under det gångna året. Den redogör för Riksbankens bedömningar och verksamhet inom betalningsområdet. Syftet är att bidra till debatt och underlätta för utomstående att följa, förstå och utvärdera Riksbankens arbete på betalningsmarknaden. Sedan 2019 publiceras den årligen i slutet av året men från och med 2024 kommer den årliga publiceringen att ske på våren.

Publicerad 15 december 2022.

Direktionen fattade beslut om Betalningsrapport 2022 den 8 december 2022.

Denna rapport är i första hand anpassad att läsas på [riksbank.se](https://www.riksbank.se).

Betalningsrapport 2022

I Sverige fortsätter vi att betala digitalt och allt oftare med mobilen i stället för med kontanter. För att möta utvecklingen moderniserar Riksbanken sina system och undersöker möjligheten att ge ut e-kronor. Samtidigt arbetar Riksbanken för att det ska gå att använda kontanter även i framtiden. Betalningar i Sverige är överlag säkra, snabba och smidiga. Tillsammans med andra aktörer arbetar Riksbanken dessutom för att ytterligare öka motståndskraften mot störningar i betalningssystemet.

Slutsatser och rekommendationer

Betalningar i Sverige fungerar överlag bra. Digitaliseringen gör att betalningarna blir snabbare och enklare vilket både privatpersoner och företag kan dra nytta av. Det har varit vissa, men begränsade, avbrott i betalinfrastrukturen under 2022. För att betalningar ska fortsätta att fungera väl är följande viktigt att uppmärksamma:

En del av befolkningen har inte tillgång till digitala betelsätt och måste därför använda kontanter. Idag är det svårt för dessa personer att betala sina räkningar eller lösa in utbetalningar av exempelvis pensioner. Detta är något som regeringen och riksdagen behöver åtgärda skyndsamt. Även möjligheten att köpa samhällsviktiga varor och tjänster för kontanter måste lagfästas.

Beredskap och kontinuitetsplaner vid störningar är centrala frågor för betalningsmarknaden. För att öka motståndskraften i betalningssystemet behöver det finnas bättre möjligheter att betala med kort eller ta ut kontanter även vid störningar i elförsörjningen eller datakommunikationen. Flera aktörer på betalningsmarknaden arbetar med denna fråga men det är viktigt att arbetet prioriteras av alla inblandade parter.

Förberedelserna för att kunna ge ut ett svenskt digitalt komplement till kontanter, så kallade e-kronor, behöver fortsätta. E-kronor skulle bevara allmänhetens tillgång till statligt utgivna pengar om kontanter marginaliseras ytterligare. Ambitionen är också att förstärka betalningsmarknadens motståndskraft samt bidra till innovation. Ett annat skäl är att många andra centralbanker också undersöker möjligheten att ge ut digitala centralbankspengar. Enligt nuvarande tidsplan ska Europeiska Centralbanken i september 2023 besluta om de ska inleda en implementeringsfas av en digital euro.

Utlandsbetalningar måste bli snabbare och billigare. Riksbanken deltar därför aktivt i flera internationella forum och projekt som arbetar med att förbättra utlandsbetalningar.

I dag använder hushåll och företag mobiltjänsten Swish för att göra och ta emot omedelbara betalningar. Swishbetalningarna genomförs i ett privatägt system. Från och med i år kan de i stället genomföras i centralbankspengar i Riksbankens RIX-system, vilket minskar vissa risker. Riksbanken förväntar sig att bankerna flyttar Swishbetalningarna till RIX-systemet på ett säkert och effektivt sätt innan sommaren 2023.

Det behövs en statlig e-legitimation. Ett sådant ID skulle främja konkurrensen på betalningsmarknaden och ge alla tillgång till e-legitimation på lika villkor.

1 Trender på betalningsmarknaden

I Sverige föredrar vi att betala digitalt och handlar ofta online. De flesta har tillgång till Swish, och även andra mobiltjänster för betalningar används allt oftare, särskilt bland yngre. Användningen av kontanter fortsätter att minska. Digitaliseringen av betalningsmarknaden är en global trend där de nordiska länderna, i synnerhet Norge, Sverige och Danmark, ligger i framkant.

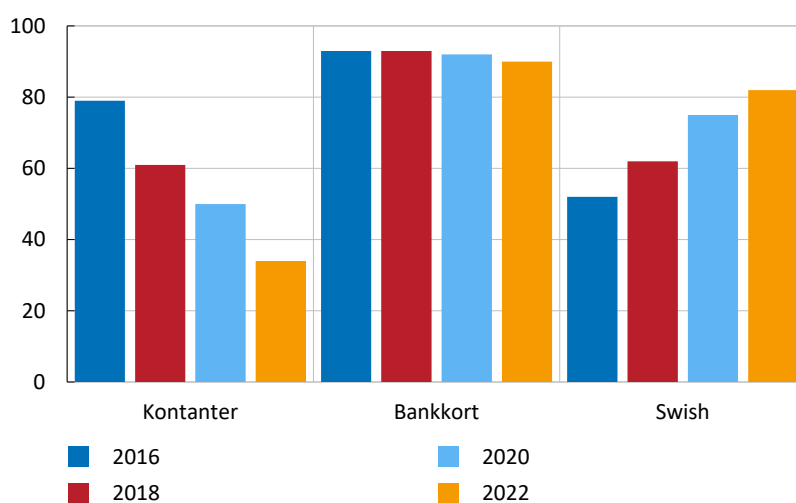

1.1 I Sverige föredrar vi att betala digitalt

Riksbankens enkät om svenska folkets betalningsvanor 2022 visar att de vanor som fick en extra knuff under pandemin består: Nästan alla betalningar görs digitalt, vi handlar ofta online och använder kontanter mer sällan.

Diagram 1. I Sverige betalar vi oftast med kort eller Swish

Andel personer som betalat med kontanter, kort eller Swish under de senaste 30 dagarna, andelar i procent.

Anm. Flera svarsalternativ möjliga.

Källa: Riksbanken.

Betalningsvanorna från pandemin består

Sverige är ett av världens mest digitala länder. [Nio av tio](#) svenskar använder internet dagligen och tre av fyra identifierar sig digitalt genom mobilt bank-id. I EU-kommissionens [digitaliseringsindex](#) rankas Sverige fyra efter Finland, Danmark och Nederländerna.

På betalningsmarknaden ersätts kontanter med digitala betalningar, oftast med kort eller Swish. Åren med pandemi gav utvecklingen en extra skjuts, framför allt bland äldre. Fler handlade online och många slutade betala med kontanter i butik för att minimera kontaktytorna. Riksbankens enkät om svenska folkets betalningsvanor 2022 visar att dessa trender består. Digitala betalsätt blir vanligare, vi handlar mycket online och användningen av kontanter fortsätter att minska.

FAKTA – Riksbankens undersökning om betalningsvanor

Riksbankens undersökning om betalningsvanor har sedan 2010 genomförts vartannat år. Undersökningen ger en bild av hur vi betalar i Sverige och hur betalningsvanorna förändras över tid.

I undersökningen 2022 svarade 2 089 slumpvis utvalda personer i åldrarna 18–84 år på Riksbankens enkät. 1 589 personer svarade via en webbintervju. För att fånga personer som inte använder internet genomfördes även 500 telefonintervjuer. Intervjuerna genomfördes mellan den 14:e och 30:e mars 2022.

Enkätsvaren har viktats avseende kön, ålder, region och utbildning för att spegla befolkningen i Sverige. Sifferunderlag från undersökningen 2022 kan hämtas på [riksbank.se](https://www.riksbank.se)

Swish ersätter kontanter

I 2022 års enkät uppger 34 procent att de betalat med kontanter under den senaste månaden. Detta är en kraftig minskning från våren 2020, strax innan pandemin slog till. Då var motsvarande siffra 50 procent.

Pandemin skyndade alltså på utvecklingen, men trenden har pågått under en längre tid. År 2016 hade till exempel 79 procent betalat med kontanter den senaste månaden. Samtidigt har användningen av Swish ökat nästan lika kraftigt. I 2022 års enkät uppger drygt 80 procent att de använt Swish den senaste månaden, jämfört med 52 procent 2016. Swish används mest till betalningar mellan privatpersoner eller vid köp på internet. Betalningar i fysiska butiker sker däremot sällan med Swish. I diagram 1 syns tydligt de senaste årens skifte från kontanter till Swish.

Trots att användningen av Swish har ökat de senaste åren är kort fortfarande det vanligaste betalsättet. Nio av tio har betalat med kort under den senaste månaden, se diagram 1.

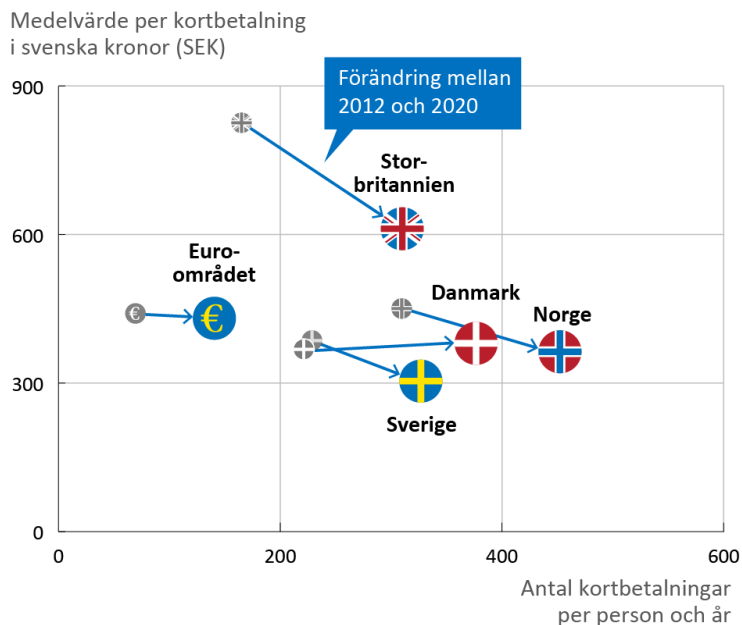
Vårt sätt att använda kort har förändrats

Det senaste decenniet har vårt sätt att använda korten förändrats, både i Sverige och i andra länder. Antalet kortbetalningar per person och år har ökat, samtidigt som snittbeloppet per transaktion har minskat, se diagram 2. Vi använder alltså korten oftare och för inköp till lägre belopp än tidigare. Detta kan bero på att det under 2015 infördes nya regler för kortavgifter inom EU/EES, vilket gjorde det [billigare](#) för butiker och handlare att ta emot kortbetalningar. Efter att reglerna införts började fler butiker acceptera kortbetalningar. Det kan också bero på att ny teknik som "blippfunktionen" har gjort det enklare och smidigare att använda kort.

Det har även blivit enklare att göra kortbetalningar via telefonen. Mobiltjänster som Apple Pay och Samsung Pay integrerar kortet i telefonen och gör det möjligt att betala genom att hålla telefonen mot en kortterminal. Dessa tjänster används nu allt oftare (se 1.2 Att betala med mobilen är populärt).

Diagram 2. Vårt sätt att använda kort har förändrats

Förflyttning mellan 2012 (grå flaggor) och 2020 (färgade flaggor). Den lodräta axeln visar medelvärde per kortbetalning i svenska kronor. Den horisontella axeln visar antal kortbetalningar per person och år.

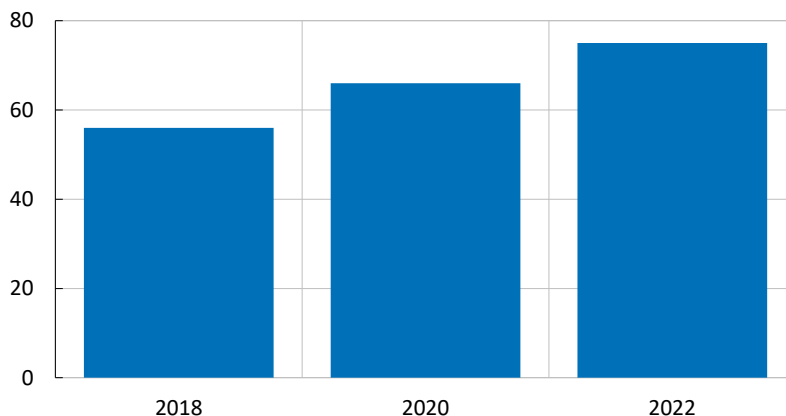
Källor: ECB, BIS och Riksbanken.

Många handlar online

Allt fler började handla online under pandemin. I Riksbankens enkät 2022 uppgav 75 procent av de tillfrågade att de handlat online under de senaste 30 dagarna. 2018 var motsvarande siffra 56 procent, se diagram 3. Ökningen är störst i den äldsta åldersgruppen. Mellan 2018 och 2022 har andelen som handlat online för åldersgruppen 65–84 år mer än dubblerats, från 26 procent till 55 procent, se diagram 4.

Diagram 3. E-handel blir allt vanligare

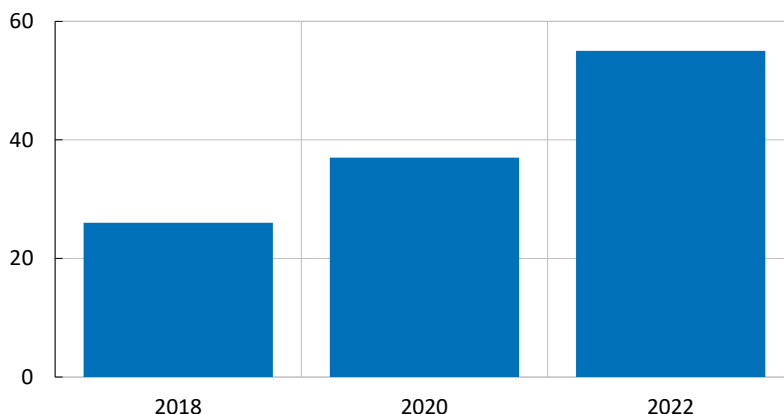
Andel personer som handlat varor eller tjänster online under de senaste 30 dagarna, andelar i procent.

Källa: Riksbanken.

Diagram 4. E-handeln ökar snabbt bland äldre

Andel i åldersgruppen 65–84 år som handlat varor eller tjänster online under de senaste 30 dagarna, andelar i procent.

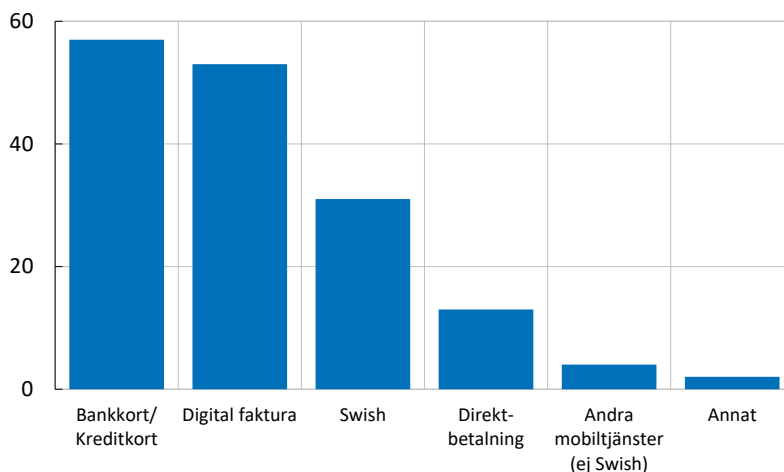

Källa: Riksbanken.

När vi handlar online görs betalningarna oftast via kort eller en digital fakturatjänst, till exempel Klarna, se diagram 5. Drygt 30 procent har betalat med Swish, vilket är en ökning med 6 procentenheter från 2020.

Diagram 5. Vanligt att betala med kort och faktura vid e-handel

Betalsätt som svenska folket använt vid e-handel de senaste 30 dagarna, andelar i procent.

Anm. Flera svarsalternativ möjliga. En direktbetalning är när kunden genom en länk från webbutiken får åtkomst till sin internetbank, där betalningen utförs direkt.

Källa: Riksbanken.

Digitaliseringen av betalningsmarknaden är en global trend

Det är i de nordiska länderna, i synnerhet Norge, Sverige och Danmark, som användningen av kontanter minskat mest och ersatts av digitala betalningar. I dessa länder görs mer än 80 procent av betalningarna i fysisk butik med kort eller mobil. I euroområdet och i länder som USA, Storbritannien och Australien är det vanligare att betala

med kontanter, men under pandemin började allt fler betala digitalt även där. I Storbritannien minskade till exempel antalet kontanta betalningar med omkring 25 procent under 2020.

FAKTA – Kontantminskningen i Sverige sticker ut internationellt sett

I de flesta avancerade ekonomier ökar efterfrågan på kontanter samtidigt som andelen betalningar med kontanter minskar. Det är ett fenomen som kallas kontantparadoxen.

Kontantparadoxen förklaras ofta med att allmänheten gärna vill ha kontanter som sparmedel, särskilt i kristider. Internationellt syns också detta i statistiken över mängden kontanter i cirkulation. Ofta ökar mängden kontanter av högre valörer, som är särskilt lämpade för sparande, medan mängden kontanter av mindre valörer sjunker.

Kontantminskningen i Sverige skiljer sig från den internationella utvecklingen på två sätt. För det första gäller inte kontantparadoxen eftersom fler digitala betalningar har gått hand i hand med minskad efterfrågan på kontanter. Kontantmängden har nästan halverats sedan 2007. För det andra har mängden kontanter av både små och stora valörer minskat i Sverige under samma period.

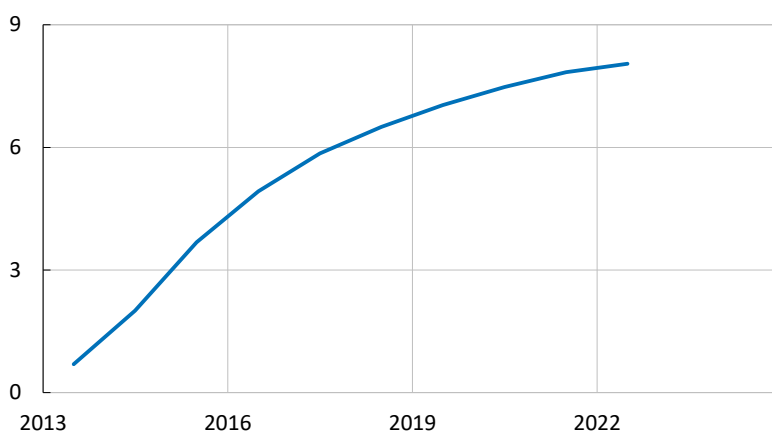
Att mängden stora valörer minskar i Sverige behöver dock inte innebära att efterfrågan på kontanter som sparmedel har minskat. Det kan också bero på utbudsfaktorer, till exempel att 1000-kronorssedeln har blivit svårare att få tag på när bankkontor med kontanthantering har försvunnit. De som vill spara i svenska kontanter kan i praktiken ha blivit tvungna att spara i lägre valörer.

1.2 Att betala med mobilen är populärt

Det blir allt vanligare att betala med hjälp av mobilen. Nästan alla i åldern 15–65 år har Swish-appen nedladdad i sin mobil. Även andra sätt att betala via mobilen har blivit vanligare, till exempel med tjänster som Apple Pay och Google Pay.

Diagram 6. De flesta svenskar har Swish

Antal miljoner Swish-användare.

Anm. Data för 2022 sträcker sig till och med september månad.

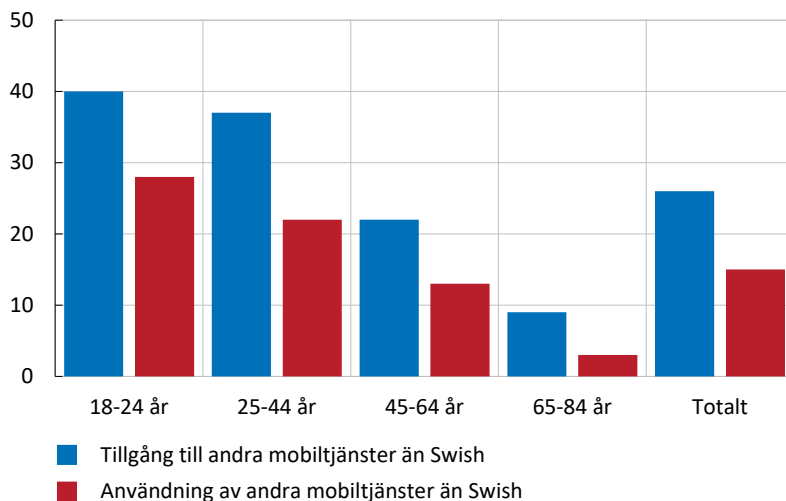
Källa: Swish (Getswish AB).

Mobilen har blivit ett viktigt betalningsinstrument. Under 2022 nåddes en milstolpe då antalet privata användare av Swish passerade 8 miljoner, se diagram 6. I åldersgruppen 15–65 år har hela 95 procent [Swish-appen](#) nedladdad i sin mobil.

Men även andra sätt att betala via mobilen har blivit vanligare. Tjänster som Apple Pay, Samsung Pay och Google Pay integrerar kortet i telefonen och gör det möjligt att betala genom att blippa telefonen mot en kortterminal. Både tillgången till och användningen av dessa tjänster ökar. I 2022 års enkät säger en av fyra att de har tillgång till andra mobiltjänster för betalningar än Swish, se diagram 7. I 2020 års undersökning var det bara 16 procent som sa sig ha det. Till skillnad från Swish, som i stor utsträckning används av både unga och äldre, är det främst unga (18–44 år) som använder andra mobiltjänster.

Diagram 7. Tillgång till och användning av andra mobiltjänster för betalningar än Swish

Andel som har tillgång till andra mobiltjänster för betalningar än Swish, till exempel Apple Pay och Samsung Pay, och andel personer som betalat med dessa under de senaste 30 dagarna, andelar i procent.

Källa: Riksbanken.

Nästan ingen betalar med kryptovalutor

I Riksbankens enkät om betalningsvanor 2022 angav 2 procent att de har tillgång till kryptovalutor, men ingen hade betalat med dessa de senaste 30 dagarna. Enligt en [rapport](#) från Internetstiftelsen var det nästan bara unga män som köpte eller sålde kryptovalutor under 2022. Den visar också att andelen som har köpt eller sålt kryptovalutor har fördubblats sedan 2021.

FAKTA – Kryptovalutor saknar egenskaper som vanliga pengar har

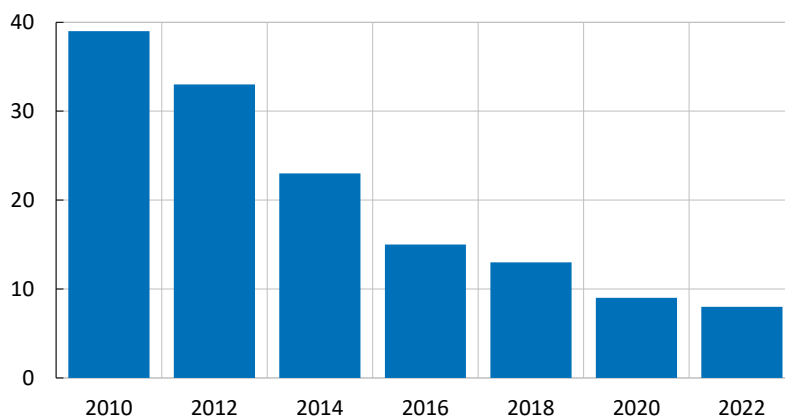
De flesta kryptovalutor har hittills använts som spekulativa investeringar snarare än som betalningsmedel. En anledning till detta är att de saknar egenskaper som vi förknippar med traditionella betalningsmedel, till exempel att vara brett accepterade för betalningar och behålla sitt värde över tid. Ett tydligt exempel på detta är kryptovalutan Bitcoin som förlorade cirka 60 procent av sitt värde mellan januari och december 2022. Det är också därför som Riksbanken anser att kryptotillgångar är en mer lämplig benämning än kryptovalutor som ju anspelar på dessa som valuta, det vill säga pengar. I den här rapporten har vi ändå valt att använda det mer kända begreppet kryptovaluta. Det är för att det inte ska uppstå något missförstånd om vad vi menar.

1.3 Betalning i butik sker sällan med kontanter

De senaste åren har det blivit mindre vanligt att betala med kontanter. Äldre personer använder kontanter oftare än unga, men skillnaden mellan yngre och äldre har minskat. Trots att kontanter används mindre kan de vara viktiga i en krissituation.

Diagram 8. Användningen av kontanter har minskat över tid

Andel personer som betalat kontant vid sitt senaste köp i fysisk butik, andelar i procent.

Källa: Riksbanken.

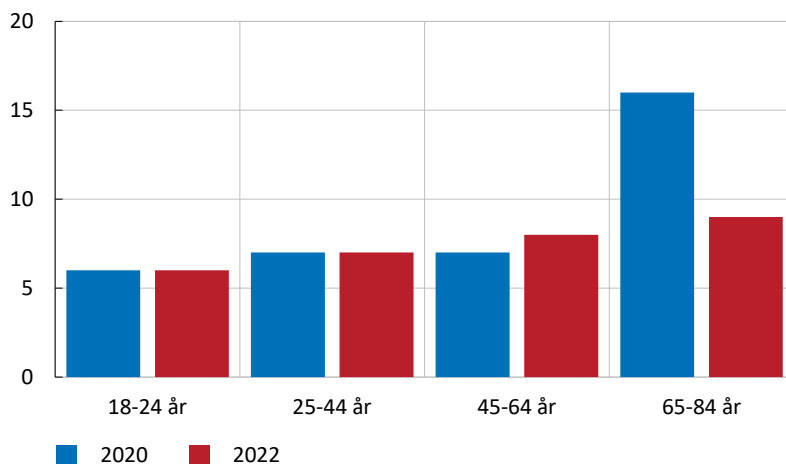
Att betala med kontanter i fysisk butik har blivit mindre vanligt. I årets enkät svarade bara 8 procent att de betalat med kontanter vid sitt senaste köp i butik. Detta kan jämföras med 2010 då motsvarande siffra var knappt 40 procent, se diagram 8.

Äldre använder kontanter i mindre utsträckning än tidigare

Äldre personer använder kontanter oftare än unga, men skillnaden mellan yngre och äldre har minskat under pandemin. Det beror främst på att färre i den äldsta åldersgruppen använder kontanter, se diagram 9. En möjlig förklaring är att äldre personer blev vana vid digitala betalningar under pandemin och började använda Swish i större utsträckning än tidigare. Orsaken kan vara att många äldre stannade hemma i större utsträckning och i stället swishade familj och vänner som hjälpte dem med olika inköp. Att pandemin gav digitaliseringen en extra knuff är dessutom en global trend.

Diagram 9. Äldre personer betalar i mindre utsträckning med kontanter än tidigare

Andelen personer i respektive åldersgrupp som betalat kontant vid sitt senaste köp i butik, andelar i procent.

Källa: Riksbanken.

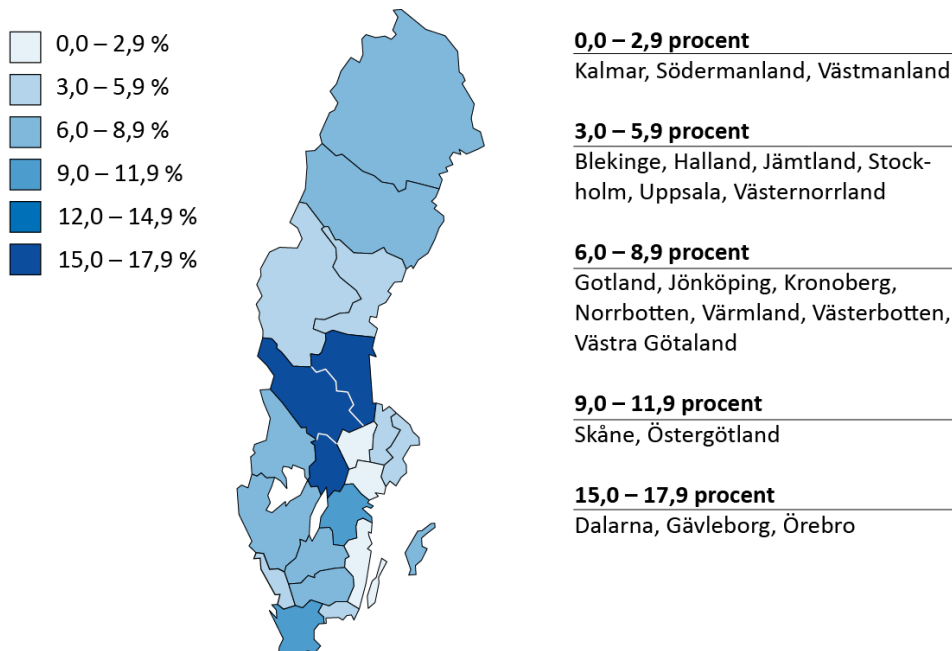
Användningen av kontanter skiljer sig mellan olika län

I Södermanlands, Blekinge och Västmanlands län uppger mindre än 5 procent att de betalat med kontanter vid sitt senaste köp i butik. I Dalarnas, Örebro och Gävleborgs län är det desto fler som använder kontanter, mellan 15 och 20 procent, se figur 1.

Det finns flera faktorer som kan påverka hur mycket kontanter används i en viss region, till exempel befolkningens ålder, utbildningsnivå, inkomstnivå och tillgången till uttagsautomater. Ofta samspelar dessa faktorer med varandra och det är därför svårt att peka ut en enskild faktor som förklarar varför kontanter används mer i vissa regioner än andra.

Figur 1. Kontantanvändning, Sverige

Kartan visar hur stor andel som angav att de betalat med kontanter vid sitt senaste köp i butik.

Anm. I Gotlands och Blekinges län är resultatet baserat på ett litet urval (22 respektive 23 enkätsvar) och bör därför tolkas med viss försiktighet.

Källa: Riksbanken.

FAKTA – Betalningsutredningen är förlängd

Samhällets digitalisering har lett till att allt färre använder kontanter. Det var en av anledningarna till att Riksbanken i april 2019 lämnade in ett [förslag](#) till riksdagen att se över statens roll på betalningsmarknaden. Riksbanken föreslog bland annat att en kommitté skulle utreda om Riksbanken skulle kunna ge ut en e-krona och om den kunde få status som lagligt betalningsmedel.

Regeringen tillsatte en utredning i december 2020. Den skulle ursprungligen redovisas senast den 30 november 2022, men regeringen har nu förlängt uppdraget till 31 mars 2023. Orsaken är att utredningen behöver mer tid till att analysera konsekvenserna av att Kassagirot har lagts ner (se 2.2 Nedläggningen av Kassagirot drabbar utsatta grupper). Europeiska kommissionen har dessutom aviserat förslag om en digital euro och omedelbara betalningar, vilket utredningen behöver ta hänsyn till.

I en kris behövs olika betalningsmedel

Många tog ut kontanter efter Rysslands invasion av Ukraina

När Ryssland invaderade Ukraina den 24 februari 2022 var det många som blev påmind om Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps (MSB) rekommendation att ha kontanter hemma. Den veckan ökade antalet uttag från Bankomats uttagsautomater med 28 procent. Enligt branschorganisationen Svensk Handel ökade inte användningen av kontanter i handeln i samband med uttagen. Det tyder på att kontanterna togs ut i beredskapssyfte och sparades hemma.

Den svenska utvecklingen var inte unik. Uttagen ökade i många länder, särskilt i länder med gräns mot Ryssland eller Ukraina (till exempel Polen och Litauen). Dessutom är det vanligt att privatpersoner tar ut extra mycket kontanter i tider av osäkerhet. Sedan den finansiella krisen 2008 har kontantmängden ökat i många länder, något som kan bero på att allmänheten gärna vill ha kontanter som sparmedel i kristider (se 1.1 FAKTA – Kontantminskningen i Sverige sticker ut internationellt sett).

Alla betalningar kan inte skötas med kontanter under en kris

En anledning till att det är viktigt att ha kontanter hemma är att de kan vara svåra att få tag på under en kris. Kontanthantering är beroende av exempelvis el, datakommunikationer och transporter och kan påverkas av störningar i sådana funktioner. De enda kontanter man med säkerhet kommer att ha tillgång till vid en störning är de som redan finns hemma och i plånboken (se 2.1 Kontanttjänster är beroende av el och datakommunikation).

Men kontanter kan inte vara den enda lösningen för betalningar i kristider. De kan inte ersätta alla digitala betalningar i samhället, särskilt inte stora elektroniska betalningsflöden som till exempel löneutbetalningar, pensionsutbetalningar och fakturabetalningar. Det är dessutom sårbart att enbart förlita sig på ett betalningssätt.

Det är därför viktigt att även digitala betalsätt fungerar i en kris och att privatpersoner har tillgång till olika betalningsinstrument. Utöver kontanter kan det till exempel vara bra att ha tillgång till mobilappar som Swish, att ha kort från flera utgivare och att kunna identifiera sig digitalt på olika sätt.

FAKTA – Betalningar i krig: Erfarenheter från Ukraina

Riksbanken ansvarar för att allmänheten i Sverige ska kunna göra nödvändiga betalningar i framtida krissituationer och vid höjd beredskap. Den ukrainska centralbanken (NBU) har en motsvarande roll. Riksbanken kan dra lärdomar från Ukraina som kan bidra till att stärka Sveriges beredskap.

Den ukrainska betalningsmarknaden var relativt digitaliserad när Ryssland inledde sitt fullskaliga invasionskrig den 24 februari 2022. Till exempel visar data från [Världsbanken](#) att 72 procent av befolkningen över 15 år hade ett kredit- eller debetkort 2021 och att 62 procent hade använt mobilen för att betala. I Sverige är digitaliseringsgraden ännu högre (se 1.1 I Sverige föredrar vi att betala digitalt).

Enligt [NBU](#) har digitala betalningar fungerat väl under kriget. Det har inte varit några omfattande avbrott i det nationella kortnätverket PROSTIR eller de internationella kortnätverken. Det centrala avvecklingssystemet i Ukraina (SEP), som tillhandahålls av NBU, har varit i drift 23 timmar om dygnet under hela kriget.

En viktig anledning till att betalningssystemet fungerat bra är att NBU och andra aktörer på betalningsmarknaden var väl förberedda för hur man skulle agera. Sedan Ryssland inledde kriget i östra Ukraina 2014 har NBU, tillsammans med finans- och betalningsmarknadens aktörer, förberett sig för ytterligare rysk aggression. Bland annat har de tagit fram utförliga beredskapsplaner och genomfört gemensamma övningar. NBU har dessutom förberett sig för att kunna fortsätta bedriva sin verksamhet från olika platser i landet och banker har fått tillstånd att lagra information i molntjänster utanför Ukraina.

Samma dag som den fullskaliga invasionen inleddes i februari 2022 kunde NBU snabbt införa ett antal [åtgärder](#) som syftade till att minska finansiella stabilitetsrisker och bibehålla allmänhetens förtroende för det finansiella systemet. Bland annat låstes växelkursen för den ukrainska valutan hryvnia och möjligheten för köp av utländsk valuta begränsades. Det infördes också en fullständig [insättningsgaranti](#) för konton i Ukrainska banker.

NBU uppmanade allmänheten att använda digitala betalningsmedel i så stor utsträckning som möjligt. De uppmanade också allmänheten att företrädesvis ta ut kontanter från butiker istället för uttagsautomater eller bankkontor. Syftet med dessa uppmaningar är att minimera behovet av kontanttransporter till och från butiker, banker och uttags- och insättningsautomater.

Erfarenheterna från kriget i Ukraina visar vikten av att såväl myndigheter som privata aktörer har beredskap för hur man ska agera vid krissituationer och vid höjd beredskap.

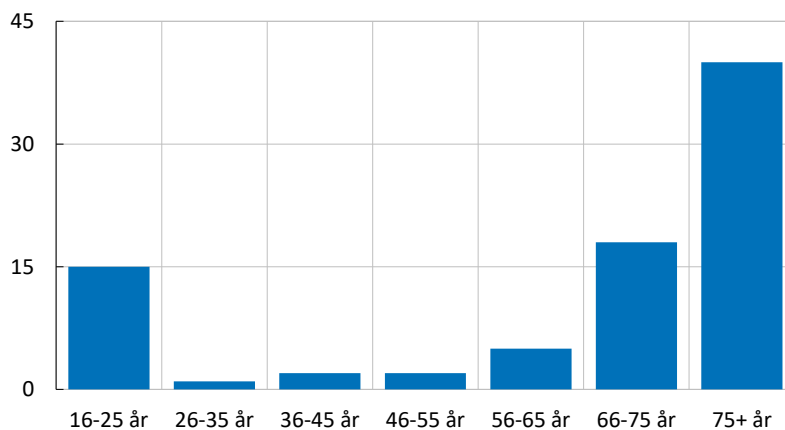
Efter Rysslands invasion har många ukrainare flytt till andra delar av Europa. NBU tecknade därför avtal med flera centralbanker i europeiska länder, däribland [Riksbanken](#), som gjorde det möjligt för ukrainska flyktingar att växla in hryvnia i form av kontanter mot lokal valuta.

1.4 Svårt för många att betala digitalt

En stor del av alla betalningar görs digitalt. Samtidigt minskar utbudet av manuella betaltjänster. För de som inte kan använda digitala betalsätt blir det därför allt svårare att betala. Både samhället i stort och privata aktörer på betalningsmarknaden har ett ansvar att hjälpa personer som av olika anledningar inte kan använda digitala betalsätt.

Diagram 10. Svårt för vissa grupper att på egen hand betala räkningar på internet

Andelen i respektive åldersgrupp som behöver hjälp att betala räkningar på en internetbank, andelar i procent.

Källa: Internetstiftelsen, Svenskarna och internet 2021.

Digitaliseringen av betalningsmarknaden går snabbt och idag sker nästan alla betalningar digitalt. Men alla har inte övergått till digitala betalsätt. Vissa för att de inte vill, andra för att de inte kan.

Vi vet inte hur många som inte *kan* använda digitala betalsätt. Men Internetstiftelsens undersökning "[Svenskarna och internet](#)" ger vissa indikationer. I undersökningen uppger över 15 procent av de tillfrågade i åldrarna 66–75 år att de inte själva kan betala räkningar i en internetbank. I den äldsta åldersgruppen är det ännu fler som behöver hjälp, se diagram 10. Att det är så många i åldersgruppen 16–25 som behöver hjälp beror troligen på att många bor hos sina föräldrar och inte själva hanterar hushållets räkningar. Detta är alltså mer av ett tillfälligt problem som löser sig när gruppen inträder i vuxenålder. Ett mer permanent problem finns däremot för asylsökande vars enda identitetshandling är LMA-kort från Migrationsverket samt för personer som av någon anledning har nekats att öppna ett betalkonto hos en bank och därför inte kan betala räkningar digitalt (se 2.2 Tillgången till grundläggande betaltjänster är bristfällig och 2.2 Brister i tillgången till betalkonto).

Både samhället i stort och privata aktörer på betalningsmarknaden har ett ansvar att hjälpa personer som av olika anledningar inte kan använda digitala betalsätt. Det är

bland annat viktigt att det finns lättillgänglig hjälp och verktyg som kan underlätta digitala betalningar. Ett sådant verktyg är [Betalningshjälpen](#). Det är ett privat initiativ med målet att alla ska inkluderas i den digitala ekonomin, oavsett förutsättningar och ålder.

Utbudet av manuella kontanttjänster minskar

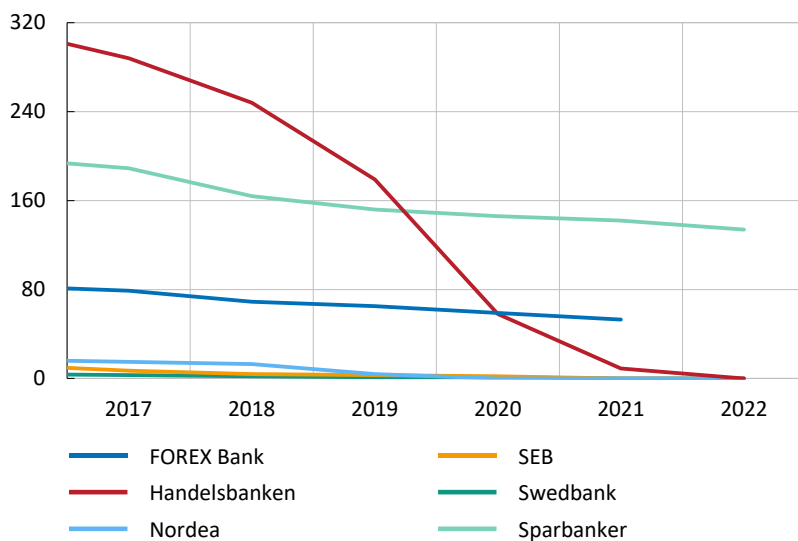
År 2017 fanns det 660 bankkontor där man kunde ta ut kontanter över disk. Idag finns tjänsten bara kvar på 134 sparbankskontor. Sedan april 2022 erbjuder ingen av storbankerna denna tjänst, se diagram 11.

Även platserna där personer kan lösa in utbetalningsavier och betala sina räkningar med kontanter har blivit färre. Det beror delvis på att alla stora banker har slutat hantera kontanter, men också på att företaget ClearOn upphörde med Kassagirot i augusti 2022. Genom Kassagirot kunde bensinstationer och matvarubutiker vara betaltjänstombud och hjälpa sina kunder med olika kontanta betaltjänster. Kassagirot var även den enda betaltjänsten som tillät asylsökande att legitimera sig med LMA-kort för att betala räkningar (se 2.2 Nedläggningen av Kassagirot drabbar utsatta grupper).

När manuella kontanttjänster försvinner hänvisas konsumenter till automatiserade och digitala tjänster. Det gör att personer som inte klarar av digitala betalsätt eller av någon anledning är utestängda från den digitala betalmarknaden får svårare att betala. Det har också lett till att platser där det går att sätta in mynt på konto är väldigt få eftersom insättningsautomater i regel inte tar emot mynt. Dessutom blir allmänheten mer beroende av att ha tillgång till uttagsautomater för att ta ut kontanter – vilket kan öka sårbarheten i betalningssystemet.

Diagram 11. Antalet bankkontor som hanterar kontanter minskar

Antal bankkontor som erbjuder kontantuttag över disk.

Anm. FOREX Bank sålde i maj 2021 sin in- och utlåningsverksamhet till ICA Banken. Deras banktillstånd upphörde under våren 2022. De har därför exkluderats för 2022. Data avseende Swedbank 2018 är estimerad.

Källa: Tillväxtverket Pupos Serviceanalys.

1.5 En av tio skickar pengar utomlands

I Sverige skickar en av tio årligen pengar till en privatperson utomlands. Det är vanligast att skicka belopp under 2 000 kronor inom Europa. Kostnaden för att skicka pengar utomlands varierar beroende på vilken betalningsförmedlare som används och till vilket land pengarna ska skickas.

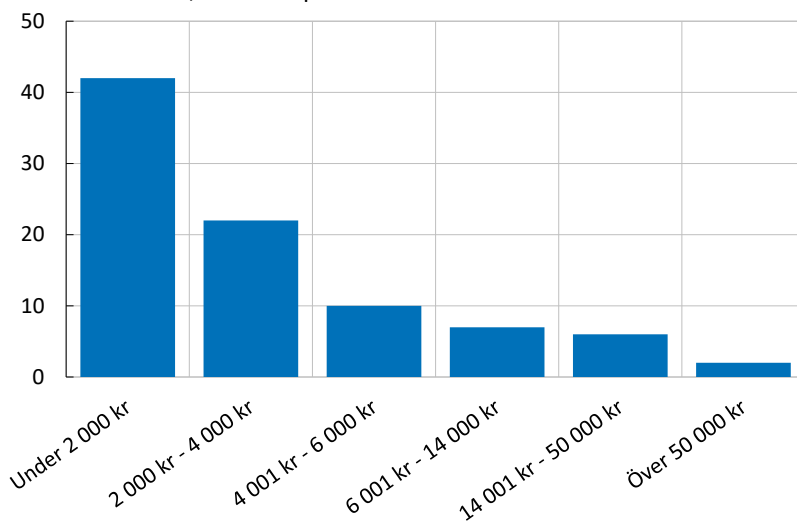
Utlandsbetalningar kan ske på olika sätt

Vi gör utlandsbetalningar när vi betalar med kort utomlands eller när vi köper varor och tjänster på internet från utlandet. Även överföringar till utlandet via bank och andra betaltjänstleverantörer är utlandsbetalningar. Sådana överföringar kan till exempel handla om skatter, avgifter, skolpengar eller gåvor (se 2.2 FAKTA – Så fungerar en utlandsbetalning).

I Riksbankens enkät 2022 fanns det flera frågor om överföringar från privatpersoner i Sverige till privatpersoner utomlands. I enkäten svarade cirka 10 procent att de årligen skickar pengar till andra privatpersoner utomlands. Små belopp (under 2 000 kr) är vanligast, se diagram 12.

Diagram 12. Från Sverige skickas framförallt mindre belopp

Svar på enkätfrågan "Om du skickat pengar utomlands, hur stort belopp skickade du vid det senaste tillfället?", andelar i procent.

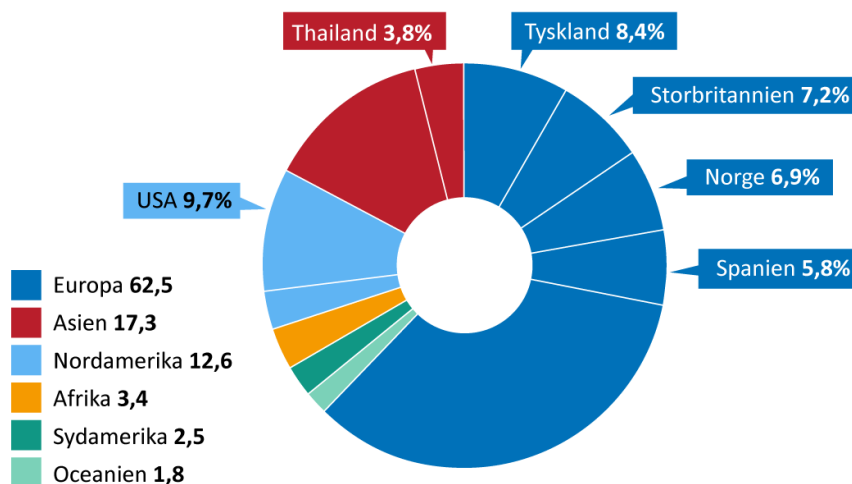
Anm. Resultatet är baserat på ett relativt litet urval (216 enkätsvar) och bör därför tolkas med viss försiktighet.

Källa: Riksbanken.

Enligt enkätsvaren skickas pengar till privatpersoner i hela världen, men framför allt till personer i Europa. Drygt 60 procent skickade pengar till ett annat europeiskt land vid det senaste tillfället. Bland de europeiska länderna är det vanligast att man skickar pengar till Tyskland, följt av Storbritannien, Norge och Spanien. Det enskilda land som svenskar oftast skickar pengar till är USA. Efter USA följer Thailand som det icke-europeiska land dit det är vanligast att skicka pengar, se diagram 13.

Diagram 13. Vanligast att överföra pengar till europeiska länder och USA

Svar på enkätfrågan "Om du skickat pengar utomlands, vilket land skickade du pengar till vid det senaste tillfället?", andelar i procent.

Anm. Förklaringarna till vänster visar andelen i procent för respektive världsdel som de svarande i undersökning uppgett att de skickat pengar till vid det senaste tillfället de skickade pengar utomlands till en annan privatperson. Resultatet är baserat på ett relativt litet urval (216 enkätsvar) och bör därför tolkas med viss försiktighet.

Källa: Riksbanken.

Överföringar till utlandet kan vara dyra

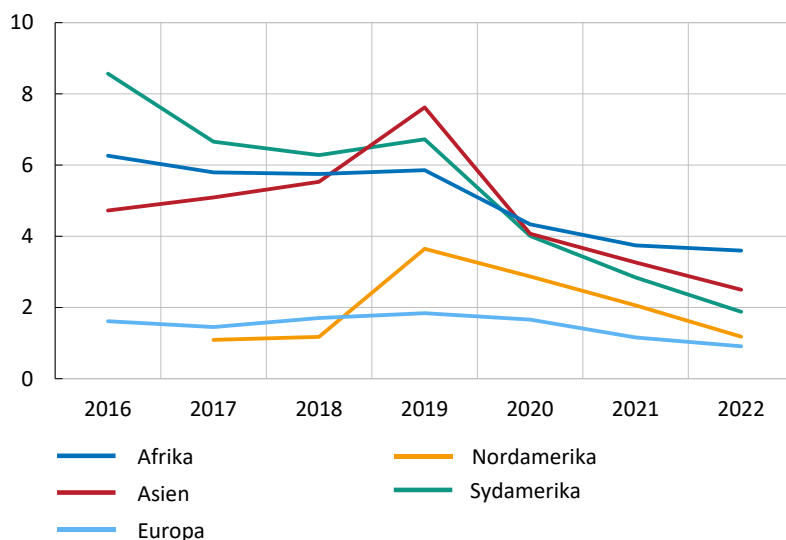
Listpriserna hos olika betalningsförmedlare tyder på att kostnaden för att skicka pengar utomlands kan vara hög. Kostnaden varierar dock beroende på vilken betalningstjänst som används och till vilket land pengarna skickas. De billigaste alternativen är ofta nya tjänster som tillkommit på senare år och med dessa kostar en utlandsöverföring i snitt [2-3 procent](#) av det skickade beloppet. De traditionella alternativen, till exempel banköverföringar, är ofta dyrare. Det är dock svårt veta vad privatpersoner faktiskt betalar för sina överföringar. Det beror på att vi inte vet vilka betalningsförmedlare eller betalningstjänster som används. Listpriserna hos olika betalningsförmedlare ger därför bara en indikation av kostnaden.

Enligt statistik från [Money from Sweden](#) har listpriserna sjunkit över tid, framför allt de senaste tre åren. Diagram 14 visar kostnaden för att skicka 1 000 kr från Sverige till olika världsdelar. Kostnaden som redovisas är ett genomsnitt av de tre *billigaste* alternativen per land och kvartal och presenteras som världsdelens genomsnitt. Det kan därför finnas skillnader mellan vad konsumenter faktiskt betalar och kostnaderna som redovisas i diagrammet.

Enligt denna statistik är det billigast att skicka pengar inom Europa. Där kostar det i genomsnitt 1 procent, eller 10 kronor, att skicka 1 000 kronor. Diagrammet visar även att det har blivit billigare att skicka pengar till Asien, Afrika och Sydamerika. En anledning till att det blivit billigare är att internet, digitalisering och nya gemensamma standarder gjort det enklare för nya aktörer att etablera sig. De erbjuder ofta effektivare och billigare tjänster och utmanar etablerade aktörer, vilket pressar priserna.

Diagram 14. Kostnaden för att skicka pengar utomlands har sjunkit över tid

Kostnad (i procent) att skicka 1 000 kr från Sverige.

Anm. Tre billigaste alternativen per land och kvartal presenterat som medel per världsdel. Uppgifter för Nordamerika år 2016 saknas.

Källor: Money From Sweden och Riksbanken.

FAKTA – Money from Sweden och andra prisjämförelsetjänster för utlandsbetalningar

[Money from Sweden](#) är en oberoende och kostnadsfri prisjämförelsetjänst för utlandsbetalningar som drivs av Konsumentverket. Med den kan man jämföra hur mycket det kostar att skicka pengar till olika länder och med olika betaltjänstföretag.

Det finns även internationella prisjämförelsesajter. Ett exempel är [Monito.com](#) där man kan jämföra kostnaden för olika betalningar till och från olika länder, bland annat Sverige. Monito har även betygsatt de olika betaltjänstföretagen som erbjuder utlandsbetalningar.

2 Säkerhet och effektivitet

Betalningar i Sverige är överlag säkra och effektiva. Digitaliseringen gör att de blir snabbare och enklare, och förbättringar i Riksbankens tjänster ökar säkerheten och effektiviteten. Men digitaliseringen medför också problem. Till exempel är digitala betalningar känsliga för avbrott, det är svårare att betala räkningar över disk och kontantinfrastrukturen blir allt mer sårbar.

2.1 Är betalningar i Sverige säkra?

Betalningar i Sverige är överlag säkra. Det har varit få avbrott i den viktiga betalinfrastrukturen under 2022 och det sker relativt få kortbedrägerier i Sverige. Dessutom finns flera olika sätt att betala vilket ökar motståndskraften mot störningar. Offlinebetalningar kan förbättra motståndskraften ytterligare. Infrastrukturen för kontanter är däremot sårbar.

Vad krävs för att betalningar ska vara säkra?

Med säkert menar vi att pengarna ska behålla sitt värde över tid och inte förfalskas eller användas för bedrägerier. Betaltjänstleverantörer och betalningssystem ska omges av tydliga regelverk och vara motståndskraftiga mot störningar. Det ska även finnas flera betalsätt så att det går att betala även om störningar i något av systemen ändå skulle inträffa.

Alla betalningar förutsätter att det finns en bakomliggande infrastruktur

För att vi ska kunna betala behövs betalningsinstrument, till exempel kontanter, kort eller mobil, och utrustning hos betalningsmottagaren, till exempel kassaregister eller kortterminal. Betalningarna förutsätter dessutom en bakomliggande infrastruktur. För att kontanter ska fungera krävs till exempel uttagsautomater, transport och lagarsystem. Både uttagsautomater och kort kräver en digital infrastruktur.

Den bakomliggande infrastrukturen involverar många delar och många aktörer. Alla delar av betalningsprocessen måste fungera för att betalningarna ska kunna genomföras på ett säkert sätt. Därför är det viktigt att både privata och offentliga aktörer som är involverade i genomförandet av en betalning samarbetar med varandra. Riksbanken leder till exempel forumet Finansiella Sektorns Privat-Offentliga Samverkan

(FSPOS) som bildades för bidra till att samhällsviktiga finansiella tjänster alltid ska fungera. Forumets deltagare kommer från de offentliga institutionerna i finanssektorn och privata näringslivet.

De flesta betalningar i Sverige går genom Riksbankens system

[RIX](#) är Riksbankens avvecklingssystem där kreditinstitut, clearingorganisationer, Riksbanken och Riksgälden slutför betalningar mellan varandra, så kallad avveckling. Förutom kortbetalningar som går via kortsystemen (se figur 3) och Swishbetalningar passerar nästan alla elektroniska betalningar i svenska kronor som går från en bank till en annan RIX. Idag avvecklas Swishbetalningar i ett privat system som kallas BiR (Betalningar i Realtid), men planen är att även dessa ska gå genom RIX under 2023 (se 3.1 Swishbetalningar kan börja avvecklas i RIX-INST under 2023).

Infrastrukturen för digitala betalningar fungerar väl

RIX och clearingorganisationen Bankgirot är centrala knutpunkter i det svenska betalningssystemet. Störningar och avbrott i något av dessa system påverkar därför hela betalningssystemet vilket kan medföra att en eller flera betaltjänster inte fungerar. Under 2022 har det inte varit några stora störningar i varken RIX eller Bankgirot.

Det har emellertid varit vissa störningar hos andra aktörer på betalningsmarknaden. [Swish](#) hade till exempel ett tekniskt problem i september vilket påverkade möjligheten att betala för alla användare. En annan störning som fick stor uppmärksamhet var en IT-incident hos Swedbank. Swedbank hade problem med att visa rätt saldon på sina kunders konton, vilket även ledde till att en del kunder inte kunde betala. [Finansinspektionen](#) har sedan incidenten inlett en undersökning för att granska händelseförloppet, hur Swedbank hanterade situationen och hur bankens kontroller och beredskap fungerat.

Viktigt med god beredskap

Riksbanken har i den [finansiella stabilitetsrapporten](#) återkommande lyft att det svenska finansiella systemet är exponerat mot risken för cyberangrepp. I Europa har det säkerhetspolitiska läget under 2022 allvarligt försämrats. Det har medfört att risken för cyberangrepp mot den finansiella infrastrukturen, vilket inkluderar betalningssystemet och infrastrukturen för betalningar, är förhöjd. Det är därför viktigt att alla aktörer i det finansiella systemet har god krisberedskap.

Infrastrukturen för kontanter är sårbar

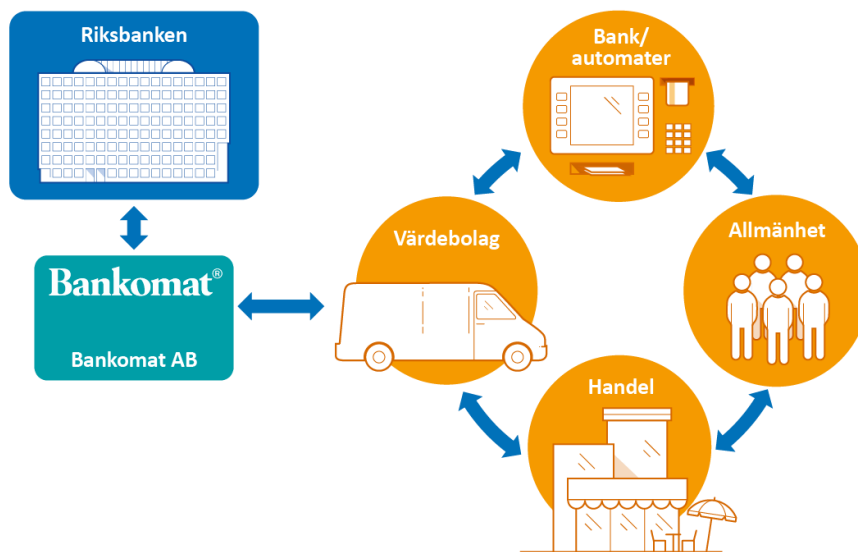
Idag bygger den underliggande infrastrukturen för kontanterna på ett samarbete mellan Riksbanken, bankerna och värdebolagen. Något förenklat fungerar det på följande sätt: Riksbanken tillverkar kontanter, makulerar utslitna kontanter och håller lager där bankerna kan hämta ut och lämna in kontanter.

Bankerna har kontakt med allmänheten och ansvarar för att de kan ta ut kontanter från sina konton och att företag kan sätta in kontanter på sina konton. I regel gör bankerna detta genom företaget Bankomat AB.

Värdebolagen arbetar på uppdrag av Riksbanken, banker, butiker och andra företag. De sorterar, räknar, kontoför och transporterar kontanter. Bland alla involverade i denna kedja är det bara Riksbanken och bankerna som har ett lagstiftat ansvar att sköta sina delar. Det ansvaret inbegriper de tjänster som de köper av värdebolag.

I november beslutade riksdagen om en ny riksbankslag som träder i kraft i januari 2023. Det innebär att den nuvarande kontantinfrastrukturen kommer att förändras (se 3.2 Riksbanken får ett tydligare ansvar för kontanterna).

Figur 2. Kontantinfrastrukturen i Sverige

Sedan 2020 är Loomis det enda rikstäckande värdebolaget i Sverige. Hela distributionskedjan för kontanter är därför mycket beroende av dem. Trots att Riksbanken och bankerna har ansvar för vissa av de tjänster Loomis utför finns det risk för avbrott i distributionen av kontanter om de av till exempel lönsamhetsskäl skulle välja att upphöra med hela eller delar av sin verksamhet i Sverige. Det finns också risk för avbrott i kontantdistributionen om det skulle uppstå en störning i deras verksamhet (se 3.2 Mer måste göras för att kontanter ska kunna användas i framtiden).

Infrastrukturen för kontanter är dessutom beroende av digital infrastruktur. Alla uttag- och insättningstjänster kräver el och datakommunikation. Dessutom måste man nästan alltid ha ett fungerande kort för att kunna ta ut kontanter.

Offlinebetalningar kan förbättra motståndskraften mot störningar

Den underliggande infrastrukturen för både kort och kontanter är beroende av fungerande el och datakommunikation. En långvarig störning där el eller digital infrastruktur är utslagen skulle därför försvåra möjligheten att använda såväl kontanter som kort.

Kontanttjänster är beroende av el och datakommunikation

Efterfrågan på kontanter i Sverige ökade snabbt när Ryssland invaderade Ukraina (se 1.3 Många tog ut kontanter efter Rysslands invasion av Ukraina). Genom ett bra sam-

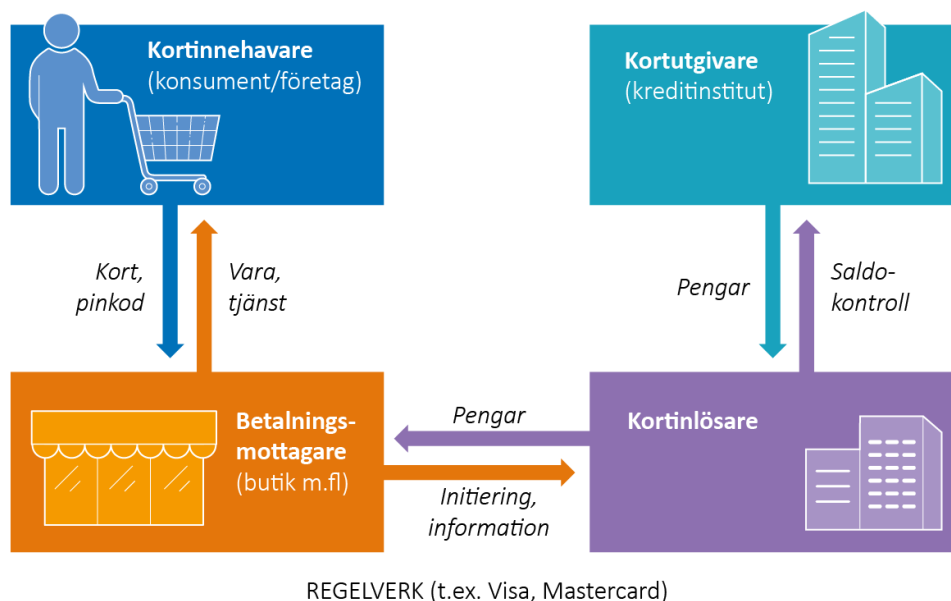
arbete mellan Loomis, Bankomat och Riksbanken kunde efterfrågan mötas utan avbrott. Men ett scenario där el eller datakommunikation slås ut skulle kunna vara svårare att hantera.

Som ansvarsfördelningen ser ut idag är det upp till bankerna att se till att deras kunder kan ta ut pengar från sina bankkonton. Storbankerna har valt att i huvudsak använda Bankomat för att ge sina kunder tillgång till kontanter. Bankomat utreder för närvarande förutsättningarna för uttag och insättning av kontanter via deras automater även när el eller kommunikationsnät inte fungerar. Det är viktigt att det arbetet fortlöper eftersom det bidrar till en stärkt beredskap.

Begränsad möjlighet att betala med kort offline

Infrastrukturen för en kortbetalning på den svenska betalmarknaden är baserad på en fyrpartsmodell där de centrala aktörerna är kortinnehavare, betalningsmottagare, kortinlösare och kortutgivare. Ibland kan det uppstå en störning så att kontrollerna mellan aktörerna inte kan genomföras, till exempel vid elavbrott eller när datakommunikation inte fungerar. När en betalning genomförts trots att minst en aktör inte varit tillgänglig brukar man prata om att betalningen skett offline.

Figur 3. Kortinfrastrukturen

Samtliga betalkort på den svenska kortmarknaden är anslutna till internationella nätverk, till exempel kortnätverken VISA och Mastercard. Nätverken har regler som begränsar möjligheten att betala offline, oftast i form av beloppsgränser. Kortutgivarna, som oftast är banker, är styrda av nätverkens regelverk men kan utöver det ställa in parametrar i kortets chip för att ytterligare begränsa vad som är möjligt att göra med korten. Kunder har sällan vetskap om deras kort fungerar i offlineläge eller inte. Det är viktigt att kortutgivarna är transparenta med vad som gäller för enskilda kunders kort.

Kreditkort har överlag ett större utrymme för offlineköp än debetkort. Ett kreditkort ger kortinnehavaren möjlighet till köp med kredit utan täckningskontroll mot konto,

men kontroll mot befintlig kreditgräns. Kortinnehavaren får istället möjlighet att i efterhand betala hela, delar eller inget av beloppet mot en faktura. Vissa kort, så kallade onlinekort, är dock spärrade för offlineköp.

Om de centrala aktörerna för kortinfrastrukturen ökar möjligheten att betala i offline-läge blir motståndskraften i betalningssystemet bättre. Däremot innebär betalningar offline en kreditrisk för betalningsmottagarens bank eftersom det inte sker täckningskontroll mot kundens konto.

Norge ökar möjligheten att betala offline

Under 2022 har [Norge](#) stärkt beredskapen för betalningar med kort och även skärpt kraven på bankerna att ha kontanter i beredskap vid störningar i det digitala betalsystemet. Den stärkta beredskapen för betalningar med kort innebär att det finns en bättre backup-lösning som ger möjligheter att betala offline hos flera livsmedelskedjor, apotek och bensinstationer. Med den nya backup-lösningen kan kortterminalerna i Norge fungera offline i sju dagar. Tidigare fungerade terminalerna endast några timmar om datakommunikationen bröts. Till skillnad från Sverige har Norge nationella betalkort och det nationella kortnätverket BankAxept. I Sverige har vi endast internationella kortnätverk och dessa är inte lika enkla att reglera för att ge utökade möjligheter att betala offline. Riksbanken för dock en dialog med bankerna för att se över dessa möjligheter.

Kassasystem behöver också fungera offline

Även om man har kontanter hemma och ett kort som fungerar offline så kan det uppstå problem när man ska betala i en krissituation. Till exempel kan det uppstå störningar i kassasystem som hindrar en butik från att ta betalt från sina kunder. Sommaren 2021 uppstod det störningar hos en leverantör av bland annat Coops kassasystem som tvingade Coop-butiker att hålla stängt i flera dagar. För att minimera sårbarheten behöver samhällsviktiga branscher planera för hur de ska kunna ta betalt även om it-systemen, elförsörjningen eller datakommunikationen slutar fungera.

Förfalskningar och bedrägerier

Svenska sedlar är svåra att förfalska

Sverige har säkra sedlar med säkerhetsdetaljer som är mycket svåra att förfalska utan att det upptäcks. Trots detta låg antalet upphittade [falska sedlar](#) på en hög nivå år 2020, för att sedan falla under 2021. Förfalskningarna som hittats är mycket enkla kopior och det är nästan helt uteslutande 500-kronorssedlar som förfalskas.

När få använder kontanter ökar risken för falska sedlar

När allt färre använder kontanter regelbundet försämras kunskapen om hur en äkta sedel ser ut, och risken för att falska sedlar kan cirkulera i samhället ökar.

En äkta sedel är enkel att särskilja om man vet vilka [säkerhetsdetaljerna](#) är. När man kontrollerar en sedel bör flera säkerhetsdetaljer granskas i kombination: säkerhetsbandet, den färgskiftande bilden, vattenmärket, koppartrycket, genomsiktscykeln, säkerhetsstråden och mikrotexterna.

Kortbedrägerier på fortsatt låga nivåer

Kortbedrägerier sker oftast genom att kortet blir avläst under betalning eller när det stoppas in i en uttagsautomat. Jämfört med andra länder i Europa är antalet [kortbedrägerier](#) i Sverige relativt få. De senaste åren har antalet anmälda kortbedrägerier dessutom minskat. En förklaring till det är att Sverige sedan den 1 januari 2021 tillämpar EUs regelverk om krav på stark kundautentisering. Det innebär att en kund måste kunna identifiera sig med minst två av följande element vid digitala betalningar eller inloggnings på betalkonton:

- kunskap (något som endast användaren vet, till exempel ett lösenord eller en PIN-kod)
- innehav (något som bara användaren har, till exempel ett kort eller en telefon)
- en unik egenskap (något som är unikt för användaren, till exempel fingeravtryck).

Kravet på stark kundautentisering gäller oavsett om man drar sitt kort, använder chip eller om det är fråga om kontaktlös betalning ("blipp"). I vissa fall, exempelvis vid betalningar med låga värden, kan man dock göra undantag från kravet på stark kundautentisering.

Bedrägerier vid fakturaköp online

Under 2022 lämnade [regeringen](#) förslag om lagändringar för att öka konsumentskyddet vid e-handel. Förslaget förtydligar bland annat att kravet på stark kundautentisering även gäller fakturabetalningar online. Detta betalsätt har blivit vanligare de senaste åren och marknadsförs ofta som "köp nu, betala senare". Varje år anmäls cirka [11 000–15 000 identitetsbedrägerier](#) vid e-handel. Det nya förslaget innebär att konsumenten måste legitimeras sig med till exempel bankdosa eller e-legitimation vid fakturaköp online. Detta skulle kunna minska risken för bedrägerier ytterligare.

BankID-bedrägerier

I takt med att bland annat Swish och BankID används alltmer nyttjas de även som verktyg för att genomföra bedrägerier. De båda tjänsterna används i kombination med internetbankerna för att komma åt brottsoffrens pengar. För att minska risken för bedrägerier är det viktigt att inte lämna ut sina inloggningsuppgifter eller lösenord.

Swishbedrägerier mot företag

En ny form av bedrägeri mot företag dök upp under våren 2022. Det gick ut på att en kund visade upp en webbsida för företagets kassapersonal med en falsk bekräftelse av

en skickad Swishbetalning. Bedrägeriet började spridas under våren och därefter slutade en del handlare att ta emot Swishbetalningar vid köp i fysisk butik för att stoppa bedrägeriet. För att skydda sig mot Swishbedrägerier rekommenderar Swish och Svensk Handel att företagen använder sig av Swish Företagsapp där det går att verifiera inkommande betalningar eller Swish Handel som kan integreras i butikens kassasystem.

Bedragare säljer falska e-kronor

Riksbanken undersöker möjligheten att ge ut ett digitalt komplement till kontanter, en så kallad e-krona (se 3.3 Riksbanken förbereder för en möjlig e-krona). Det finns inget beslut om lansering än och det går därmed inte att köpa, sälja eller betala med e-kronor. Trots det förekommer bedrägeriförsök där bedragare genom annonser på sociala medier och på nyhetssajter försöker sälja "nylanserade" e-kronor. Riksbanken har varit delaktig och agerat på olika sätt när ett bedrägeri kopplat till e-kronan uppmärksammats.

2.2 Är betalningar i Sverige effektiva?

Betalningar i Sverige är överlag effektiva. Digitaliseringen gör att samhällets kostnader för betalningar sjunker eftersom digitala betalningar är billigare än betalningar med kontanter. Digitala betalningar är nu snabbare än någonsin, men det kan fortfarande vara dyrt och krångligt att göra utlandsbetalningar. Digitaliseringen leder även till att manuella betaltjänster och kontanter marginaliseras, vilket ökar det digitala utanförskapet.

Vad krävs för att betalningar ska vara effektiva?

Med effektivt menar vi att samhällets kostnader, inklusive energiåtgången, för olika betalsätt ska vara låga. Betalningarna ska dessutom vara snabba och smidiga, användarna ska ha god tillgång till betaltjänster och det ska finnas olika betalsätt att välja mellan beroende på situation och förutsättningar.

Digitala betalsätt i Sverige är effektiva

Den samhällsekonomiska kostnaden för digitala betalningar med svenska kronor är lägre än för kontanter (se [Betalningsrapport 2020](#) där vi förklarar varför). Från effektivitetssynpunkt är det därför positivt att allt fler väljer att betala digitalt, eftersom det leder till att samhällets totala kostnad för betalningarna blir lägre.

Men det finns även baksidor med en allt mer digitaliserad betalningsmarknad. I takt med att allt fler betalar digitalt marginaliseras kontanter och andra manuella betalsätt. För personer som inte kan använda kort eller digitala betaltjänster blir detta problematiskt eftersom det blir svårt att betala räkningar och göra inköp (se 1.4 Svårt för många att betala digitalt).

Kostnadsstudier mäter samhällskostnaden för olika betalningar

För att mäta samhällskostnaden för olika typer av betalningar genomför Riksbanken kostnadsstudier. Riksbanken samlar då in uppgifter från hushåll, företag, offentlig sektor, banker och andra betaltjänstleverantörer och beräknar sedan den totala samhällskostnaden för olika betalsätt. Senast Riksbanken gjorde en sådan studie var 2009. [Studien](#), som publicerades 2012, visade att betalningar med kort och autogiro var mer kostnadseffektiva än betalningar med kontanter.

Att digitala betalsätt är billigare bekräftas av en [kostnadsstudie](#) som Norges Bank nyligen genomfört. Studien publicerades i maj 2022 och visar att samhällskostnaden för en betalning med kontanter i Norge är cirka 19 norska kronor. Samhällskostnaden för en kortbetalning är jämförelsevis låg, cirka 5 norska kronor.

Riksbanken arbetar nu med en ny kostnadsstudie. Studien liknar den Norges Bank nyligen har publicerat och syftar till att mäta samhällets kostnader för olika typer av betalningar i Sverige. Studien kommer att publiceras i början av 2023.

Statlig e-legitimation behövs

Digitala betaltjänster kräver ofta att betalaren kan identifiera sig med e-legitimation. Det finns flera e-legitimationer i Sverige idag. BankID är den vanligaste med omkring [8,2 miljoner](#) användare 2021. Det är bankerna som ger ut BankID och de bestämmer själva vem som får tillgång till tjänsten och hur den kan användas. Detta innebär att det är bankerna som avgör om vi är den vi utger oss för att vara. För fysiska id-handlingar, såsom pass och körkort, är detta statens uppgift. Så bör det också vara för digitala id-handlingar.

Det behövs därför en statlig e-legitimation. Ett sådant ID kan främja konkurrensen på betalningsmarknaden och skulle ge alla tillgång till e-legitimation på lika villkor.

Den svenska betalinfrastrukturen förnyas

För att betalningar i Sverige ska fortsätta vara effektiva och för att förenkla utlandsbetalningar ersätts nu befintliga system med ny betalinfrastruktur och ett nytt regelverk. Bankgirot ska exempelvis ersättas av det nordiska initiativet P27 som ska göra betalningar i nordiska länderna smidigare. Övergången från den gamla betalinfrastrukturen till den nya hanteras av [Svenska transformationsprogrammet](#). Dessutom planerar den svenska betalningsmarknaden att byta meddelandeformat på betalningar till ett nytt format, ISO 20022. Det nya formatet används internationellt och kommer att underlätta hanteringen av utlandsbetalningar. Även Riksbanken moderniserar sina system och har lanserat en ny avvecklingstjänst, RIX-INST (Se 3.1 Riksbanken moderniserar sina system).

RIX-INST kan öka effektiviteten i det svenska betalningssystemet

Omedelbara betalningar efterfrågas allt mer. Det illustreras inte minst av Swish popularitet. Det illustreras också av ett regleringsförslag från EU-kommissionen. Förslaget innebär en uppdatering av det så kallade SEPA-regelverket som bland annat medför

att betaltjänstleverantörer som erbjuder kontoöverföringar i euro också ska vara skyldiga att erbjuda omedelbara betalningar i euro.

Det är nu viktigt att nya lösningar eller tjänster för omedelbara betalningar kan hanteras i betalinfrastrukturen och i Riksbankens system. Det är bland annat därför som Riksbanken i maj 2022 lanserade den nya avvecklingstjänsten RIX-INST. Planen är att omedelbara betalningar som Swish ska avvecklas i den nya tjänsten. Avvecklingen kan då genomföras i centralbankspengar (se 3.1 Swishbetalningar ska börja avvecklas i RIX-INST under 2023).

I RIX-INST kan betalningar som bankerna utför åt en kund, oftast mindre belopp som tidigare aggregerats och avvecklades vid få tillfällen dagligen, nu avvecklas styckvis, en och en. Tjänsten kommer vara öppen dygnet runt, alla dagar om året. Det blir då möjligt för bankerna att erbjuda betalningar från konto till konto som når mottagaren omedelbart. I aggregeringsmodellen kunde det ta ett dygn eller fler för mottagaren att få pengarna på sitt konto. Den nya avvecklingstjänsten finns på plats men används ännu inte av bankerna som behöver anpassa sina system för att kunna utnyttja den.

RIX-INST använder Eurosystemets plattform för omedelbara betalningar TIPS (TARGET Instant Payment Settlement). En fördel med att dela system med andra centralbanker är att man kan dela på kostnaderna. En annan fördel är att betalningar till och från eurozonen kan bli snabbare, smidigare och billigare när svenska kronor och euro finns i samma tekniska system (se 3.1 RIX-INST kan underlätta omedelbara betalningar mellan olika valutor).

Gemensamma regelverk gör betalningar effektivare

Digitala betalningssystem som involverar olika aktörer är bland annat beroende av ett regelverk. Regelverket kan jämföras med ett gemensamt språk som de som deltar i systemet behöver använda för att betalningarna ska kunna genomföras på ett säkert och effektivt sätt. För betalningar i norden har Nordic Payment Council (NPC) tagit fram det gemensamma språket i form av standarder och riktlinjer för betalningar i norden.

En fördel med NPCs regelverk är att de bygger på internationella regelverk och moderna standarder för omedelbara betalningar, som ISO 20022. Det gör det enklare att bygga lösningar för utlandsbetalningar. Det underlättar även bankernas hantering av betalningsdata vilket gör det enklare för dem att genomföra penningtvättskontroller (se 3.1 Betalningar övergår till ISO 20022).

Alla banker som deltar i RIX-INST måste vara anslutna till NPCs regelverk för omedelbara betalningar från och med november 2024. Det innebär att deltagarna kommer att kunna utveckla betalprodukter baserade på regelverket.

Konkurrens bidrar till effektiva betalningar

Konkurrens gör att marknadens aktörer hela tiden måste utveckla och förbättra sina tjänster och produkter för att inte halka efter sina konkurrenter. Det leder ofta till effektivitet i form av lägre priser och bättre lösningar.

De senaste åren har bolag med nya attraktiva betaltjänster etablerat sig på den svenska betalningsmarknaden. Till exempel erbjuder Klarna och Trustly lösningar där man kan betala via sin internetbank eller med faktura vid onlineköp. Den som vill betala med kort kan ofta registrera sina kortuppgifter hos handlaren eller ett betaltjänstföretag, och då är ett köp bara ett knapptryck bort.

Nätverkseffekter leder till effektiva lösningar men kan hämma konkurrensen

Det finns en tradition bland svenska banker att skapa gemensamt ägda system. Exempel på det är Bankomat, Swish, BankID och P27. Detta har lett till effektivitetsvinster och smidiga lösningar för konsumenterna. I många andra länder fungerar det inte lika smidigt. Där kan det till exempel vara svårt eller dyrt att ta ut pengar ur en annan banks uttagsautomater.

Samarbetet mellan bankerna innebär att de kan utnyttja stordriftsfördelar och nätverkseffekter men leder också till att marknaden koncentreras. I kombination med andra inträdeshinder kan det hämma konkurrensen på betalningsmarknaden.

EU:s andra betaltjänstdirektiv ska förbättra konkurrensen

Digitala betalningar handlar i huvudsak om att flytta pengar mellan bankkonton. Den som erbjuder betaltjänsten kan vara en annan leverantör än själva banken där kunden har sitt konto. Om bankerna kan begränsa betaltjänstleverantörernas tillgång till dessa konton kan de därmed begränsa konkurrensen.

EU:s andra betaltjänstdirektiv (PSD2) infördes i svensk lag i maj 2018. Lagen syftar bland annat till att främja konkurrensen på betalningsmarknaden genom att ge betaltjänstleverantörer möjlighet att få tillgång till sina kunders betalkonton. På så sätt kan de initiera betalningar och sammanställa kontoinformation. Till exempel kan en betaltjänstleverantör erbjuda en betaltjänst genom att med kundens godkännande koppla upp sig till dennes bank och initiera en betalning. Att detta fungerar är avgörande för att andra aktörer än banker ska kunna erbjuda betaltjänster.

EU-kommissionen genomförde en översyn av PSD2 under 2022 och kan under 2023 presentera ett nytt förslag på EU-lagstiftning.

Tillgången till viss betalinfrastruktur styrs av EU-direktiv

Vilka som kan vara deltagare i ett avvecklingsystem, som Riksbankens RIX-system eller Bankgirots system BiR (Betalningar i Realtid) styrs av EU:s finalitydirektiv. Syftet med finalitydirektivet är att göra det tydligt när en betalning är avvecklad, det vill säga när pengar har bytt ägare. Det minimerar risken för rättsliga tvister om en part i betalningen skulle gå i konkurs under tiden som betalningen processas.

EU-kommissionen ser nu över finalitydirektivet. En fråga som ingår i översynen är vilka aktörer som ska kunna delta i avvecklingsystem i framtiden. Idag får i huvudsak bara banker delta i avvecklingsystemet. En bredare krets av aktörer skulle till exempel kunna inbegripa betalningsinstitut. En breddning kan bidra till att öka konkurrensen,

men den kan också öka riskerna i betalningssystemet och måste därför analyseras noggrant.

Tillgången till grundläggande betaltjänster är bristfällig

Grundläggande betaltjänster är tjänster som gör det möjligt att ta ut kontanter, betala räkningar och sätta in kontanta dagskassor på bankkonto. Riksdagens mål är att alla i samhället ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser. Det är i första hand marknaden som ska tillhandahålla dessa tjänster. Länsstyrelserna ansvarar för att bevaka tillgången till tjänsterna och kan med stöd av Post- och telestyrelsen sätta in åtgärder, till exempel genom att etablera betaltjänstombud, på platser där tillgången brister.

Nedläggningen av Kassagirot drabbar utsatta grupper

För att upprätthålla tillgången till grundläggande betaltjänster har länsstyrelserna och Post- och telestyrelsen (PTS) använt sig av företaget ClearOns tjänst Kassagirot. Genom att vara ombud för Kassagirot har butiker, bensinmackar, kiosker och andra företag kunnat hjälpa kunder med grundläggande betaltjänster samt insättning av kontanter på konto och inlösen av utbetalningsavier från till exempel Pensionsmyndigheten eller Försäkringskassan.

I augusti 2022 meddelade ClearOn att de skulle lägga ned Kassagirot den 31 augusti samma år. Det innebär att 149 betaltjänstombud upphörde. Av dessa var 22 statligt subventionerade. Därmed försvann ungefär hälften av de platser där det gick att betala räkningar med kontanter, vilket innebär att stora delar av landet nu saknar den tjänsten.

Länsstyrelsen i Dalarnas län, som samordnar länsstyrelsernas arbete med grundläggande betaltjänster, skriver i sin årliga [bevakningsrapport](#) att 15 av 21 länsstyrelser bedömer att tillgången till grundläggande betaltjänster *inte* är tillfredställande för privatpersoner i allmänhet. Det är en kraftig försämring från år 2021 då endast tre länsstyrelser gjorde samma bedömning. Det försämrade läget beror till stor del på nedläggningen av Kassagirot.

Länsstyrelsen i Dalarnas län skriver också att det bland annat är personer utan betalkonto, asylsökande, äldre och personer med funktionsnedsättning som har använt Kassagirot. Många av dessa har nu svårt att på egen hand betala räkningar. Personer som saknar betalkonto och därför har fått sin pension eller försäkring utbetald på avi har dessutom fått det svårt att lösa in dessa mot kontanter. För att komma runt problemet har många behövt få sin pension eller försäkring utbetald till en närståendes bankkonto. Detta är ett särskilt allvarligt problem eftersom det innebär att dessa personer inte har kontroll över sina egna pengar.

Det är viktigt att riksdag och regering fattar beslut som säkerställer att alla kan betala räkningar. En del i det kan vara att ge ansvariga myndigheter verktyg för att upprätthålla grundläggande betaltjänster som inte är beroende av enskilda privata företag. Riksdag och regering måste också säkerställa att utbetalningar från svenska myndigheter görs i medel som mottagaren kan använda.

Betalningsutredningen, som utreder statens roll på betalningsmarknaden, fick i september förlängt direktiv för att bland annat utreda konsekvenserna av att Kassagirot lagt ned. Utredningen behöver ta ställning till vilka krav som behöver ställas för att säkerställa att alla i samhället kan genomföra sina betalningar.

Brister i tillgången till betalkonto

I dagens samhälle är det nödvändigt att ha tillgång till ett betalkonto och betaltjänster för att kunna sköta sin ekonomi. Inom EU ger betalkontodirektivet alla konsumenter som lagligen är bosatta inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) rätt att öppna ett betalkonto med grundläggande funktioner.

[Finansinspektionen](#) (FI) rapporterar dock att allt fler konsumenter upplever att banker nekar dem att öppna betalkonto eller att de har fått sitt betalkonto spärrat eller uppsagda. [Konsumenternas Bank- och finansbyrå](#) skriver att det vanligaste klagomålet som framförs till byrån rör uppsagda betalkonton. Det är också vanligt att konsumenter vänder sig till byrån för att de nekats betalkonto. Oftast är det personer som saknar svensk id-handling men har ett EU-pass eller annan identitetshandling som är utfärdad av en behörig myndighet som nekas betalkonto. Det är också vanligt att arbetsgivare, ofta It-bolag eller universitet, framför klagomål på grund av att arbetstagar från länder utanför Europa har problem att öppna betalkonto.

Betalningar måste vara energieffektiva

Klimatförändringarna påverkar samhället och därmed vår ekonomi vilket kan skapa risker i det finansiella systemet. Därför följer [Riksbanken](#) de klimatrisker som finns i sitt policyarbete. Förra årets [Betalningsrapport](#) undersökte energiåtgången för olika betalsätt och konstaterade bland annat att kortbetalningar kräver mindre energi än kontanter.

Kryptovalutor kräver mycket energi

Många kryptovalutor kräver mycket energi. Till exempel orsakar Bitcoin årligen utsläpp på omkring [70 miljoner ton koldioxid](#). Det är betydligt mer än Sveriges sammanlagda utsläpp under ett år, vilket brukar ligga på ungefär 50 miljoner ton. Utvinningen av Bitcoin bygger dessutom på en teknik som gör att utsläppen ökar när värdet på tillgången stiger. Ju mer värdet på Bitcoin ökar, desto mer energikrävande är alltså utvinningen.

En ny [rapport](#) från IMF analyserar energiförbrukningen för olika tekniska lösningar för kryptovalutor och digitala centralbankspengar. Rapporten visar att den underliggande tekniken spelar stor roll för energiförbrukningen. Enligt författarna kan digitala centralbankspengar, och även vissa kryptovalutor, vara mer energieffektiva än många av de traditionella betalsätten, till exempel betalkort.

Många vill reglera kryptovalutor

I juni fastställde EU ett [regelverk](#) för kryptovalutor. Regelverket kräver bland annat att aktörerna ska lämna information om sitt miljö- och klimatavtryck. Inom två år ska EU

se över kryptovalutornas miljöpåverkan och lämna ett förslag på obligatoriska minimistandarder. I Sverige har både [Finansinspektionen](#) och [Naturvårdsverket](#) argumenterat för att förbjuda vissa särskilt energikrävande tekniker som används för att utvinna kryptovalutor.

Utlandsbetalningar måste effektiviseras

Det är svårt att bedöma hur effektiva utlandsbetalningarna är eftersom statistik ofta saknas. Den statistisk som finns visar dock att människor skickar stora summor pengar mellan länder och att kostnaden kan vara hög.

Remitteringar är en typ av utlandsbetalningar

En typ av utlandsbetalningar som uppmärksammas internationellt på sistone är så kallade remitteringar. Det är överföringar av pengar från personer som arbetar utomlands till släkt och vänner som är bosatta i hemlandet eller i andra länder. Denna typ av betalningar är viktiga för många privatpersoner och länder, samtidigt som de ofta är både krångliga och dyra (se [Remitteringar – de förbisedda betalningarna](#)).

International Fund for Agricultural Development (IFAD) uppskattar att en miljard människor skickar eller ta emot remitteringar årligen. För de som tar emot remitteringar är pengarna ofta en viktig inkomstkälla. Beräkningar från [International Fund for Agricultural Development](#) visar att migrantarbetare skickar i genomsnitt 2 000 kronor varje månad, vilket kan utgöra så mycket som 60 procent av inkomsten för mottagaren.

En relativt stor del av det som skickas går dock till mellanhänder. Enligt Världsbanken är den genomsnittliga kostnaden för en remittering [6 procent](#) av det skickade värdet. Det innebär att cirka 450 miljarder kronor årligen hamnar hos mellanhänder i stället för hos de slutliga betalningsmottagarna

G20-initiativ ska göra utlandsbetalningar smidigare

Effektivare utlandsbetalningar skulle underlätta internationell handel och finansiell integration, vilket i sin tur kan stödja ekonomisk tillväxt och global utveckling. Därför lanserade G20-länderna i november 2020 ett femårigt arbetsprogram för att förbättra gränsöverskridande betalningar. Målet med arbetsprogrammet är att komma tillrätta med några av de [problem](#) som bidrar till att utlandsbetalningar fortfarande kan vara långsamma, dyra och omständliga.

På uppdrag av G20 har Financial Stability Board (FSB) i samarbete med Bank for International Settlements kommitté för betalningar och finansiell infrastruktur (Committee on Payments and Market Infrastructures, CPMI) tagit fram en [arbetsplan](#) med 19 arbetsområden som försöker att hitta lösningar på dessa problem. Riksbanken har en aktiv och ledande roll i flera av arbetsgrupperna (se 3.4 Riksbanken arbetar för att förbättra utlandsbetalningar).

FAKTA – Så fungerar en utlandsbetalning

För konsumenter finns det i huvudsak tre typer av utlandsbetalningar: kortbetalning, banköverföring och betalning via annan betaltjänstleverantör. Kortbetalningar är den vanligaste formen av utlandsbetalning och används vid köp av varor och tjänster från andra länder. Banköverföring är vanligt vid köp av större föremål som bilar, båtar och fastigheter. De är även vanliga vid betalningar av skatter och avgifter, vid gåvor och liknande. Betalning via annan betaltjänstleverantör har traditionellt används för att skicka pengar till vänner och familj utomlands, men har blivit vanligare även på andra områden, till exempel vid köp av varor och tjänster över internet.

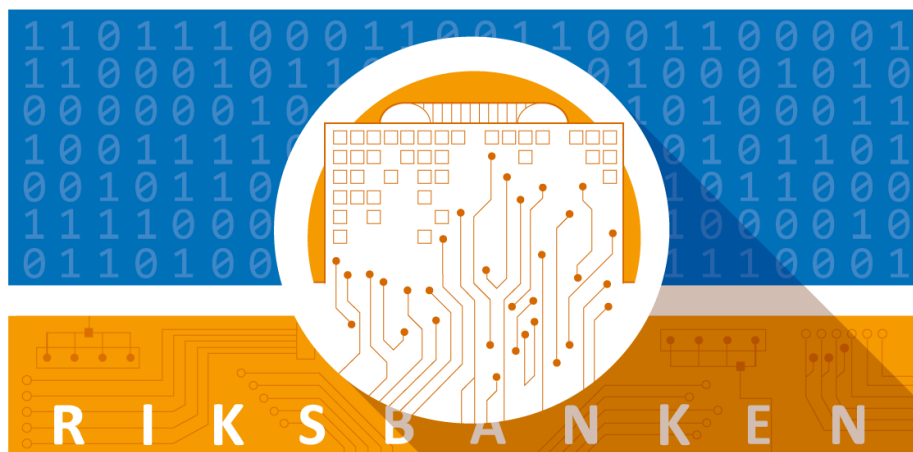
Kortbetalningar är ofta smidiga, men de kan vara relativt kostsamma då det tillkommer en växelkursavgift. Banköverföringar inom EU är som regel smidiga och billiga, och har ofta ungefär samma pris som en betalning inom landet. Banköverföringar till länder utanför EU och speciellt utanför Europa kan däremot vara mycket kostsamma. De kan även ta lång tid beroende på antalet aktörer i kedjan. Betalningar via betaltjänstleverantörer har tidigare varit dyra, men nu erbjuder flera betaltjänstleverantörer smidiga och billiga betaltjänster.

Oberoende av vilken betalningsmetod som används så kräver en utlandsbetalning en växling mellan olika valutor. Vanligtvis kommer pengar också flyttas mellan olika aktörer. Detta kan ske via olika arrangemang.

Ett arrangemang går ut på att den valutaöverskridande delen av betalningen sker inom ett institut. Det sker när betalare och mottagare har konto i samma bank som har verksamhet i flera länder, till exempel Western Union. Ett annat är så kallade korrespondentbanksarrangemanget där banker i olika länder har konton hos varandra. I korrespondentbankarrangement skickas betalningsmeddelanden huvudsakligen över SWIFT:s nätverk för säkra finansiella meddelanden. Ett tredje är när betalningsinfrastrukturen i olika länder eller olika valutor sammankopplas. Det kan till exempel öppna för att en betaltjänstleverantör i det ena landet kan skicka en betalning till betalningsinfrastrukturen i det andra landet. Sådana arrangemang förekommer i liten grad, men är under utveckling inom flera regioner. I Europa kan till exempel TIPS-plattformen möjliggöra sådana arrangemang. För en mer utförlig beskrivning samt en översikt över kostnader, relevant reglering och pågående initiativ för förbättringar se [Gränsöverskridande betalningar i fokus](#) samt [Remitteringar – de förbisedda betalningarna](#).

3 Riksbankens arbete och policy

Riksbanken ska främja säkra och effektiva betalningar. Digitaliseringen av betalningsmarknaden går snabbt och för att möta utvecklingen moderniserar Riksbanken sina system. Riksbanken arbetar också för att kontanter ska kunna användas även i framtiden och tar fram ett förslag på ett digitalt komplement till kontanter, en så kallad e-krona. Riksbanken deltar aktivt i det internationella samarbetet kring digitala centralbankspengar och utlandsbetalningar.

3.1 Riksbanken moderniserar sina system

Nästan alla elektroniska betalningar mellan banker avvecklas i Riksbankens system RIX. Målet är att detta ska göras så smidigt och effektivt som möjligt. Riksbanken utvecklar nu systemet och erbjuder en ny avvecklingstjänst, RIX-INST. Riksbanken undersöker även möjligheten att dela ytterligare system med andra europeiska länder.

RIX är navet i den svenska betalinfrastrukturen

Förutom kortbetalningar går nästan alla elektroniska betalningar mellan banker genom konton som bankerna har i RIX (se 2.1 De flesta betalningar i Sverige går genom Riksbankens system). RIX-systemet består av två avvecklingstjänster: RIX-RTGS (för stora betalningar och aggregerade massbetalningar) och RIX-INST (för omedelbara styckvisa betalningar).

Ett sätt att förvalta och vidareutveckla avvecklingssystemen och samtidigt hålla kostnaderna så låga som möjligt är att dela dem med andra centralbanker. Det är en av anledningarna till att RIX-INST använder sig av Eurosystemets avvecklingssystem för omedelbara betalningar – TARGET Instant Payment Settlement (TIPS). Riksbanken har dessutom fattat ett inriktningsbeslut om att undersöka möjligheterna till att använda Eurosystemets övriga plattformar för betalningsavveckling och för värdepappersavveckling, T2 respektive TARGET2-Securities (T2S).

RIX-INST kan underlätta omedelbara betalningar mellan olika valutor

Idag är det endast möjligt att avveckla betalningar inom en och samma valuta i TIPS, det vill säga att den som betalar och den som tar emot betalningen har konton i samma valuta. Som en följd av att Riksbanken använder Eurosystemets plattform TIPS undersöker nu Riksbanken och Europeiska centralbanken (ECB) om TIPS också skulle kunna användas till avveckling av betalningar mellan olika valutor, i ett första steg

mellan euro och svenska kronor. Även den [danska centralbanken](#) har beslutat att ansluta sig till TIPS, medan den [norska centralbanken](#) överväger att ansluta sig.

Betalningar övergår till ISO 20022

Digitala betalningar bygger på kommunikation mellan de parter som är inblandade i betalningen – systemen måste därför kommunicera med samma ”språk”. Världen över använder centralbanker, banker och finansiella infrastrukturer nätverket SWIFT och dess format och standard för att utföra betalningar. SWIFT:s tidigare standard har begränsningar bland annat i mängden information som kan skickas med en betalning. SWIFT presenterade därför hösten 2020 en strategi och tidsplan för att migrera till det nya formatet ISO 20022.

I mars 2023 kommer Eurosystemet att migrera till ISO 20022 för betalningar. Globalt förväntas omställningen pågå till 2025, vilket är SWIFT:s slutdatum för det gamla formatet och den gamla standarden för internationella betalningar. RIX-INST, som gick i drift maj 2022, baseras på ISO 20022.

I och med att ISO 20022 används internationellt öppnar det för snabbare och effektivare hantering av betalningar mellan länder och valutor. Det nya formatet som inkluderar mer information kan dessutom bidra till att öka transparensen i och spårbarheten för internationella betalningar.

Swishbetalningar ska börja avvecklas i RIX-INST under 2023

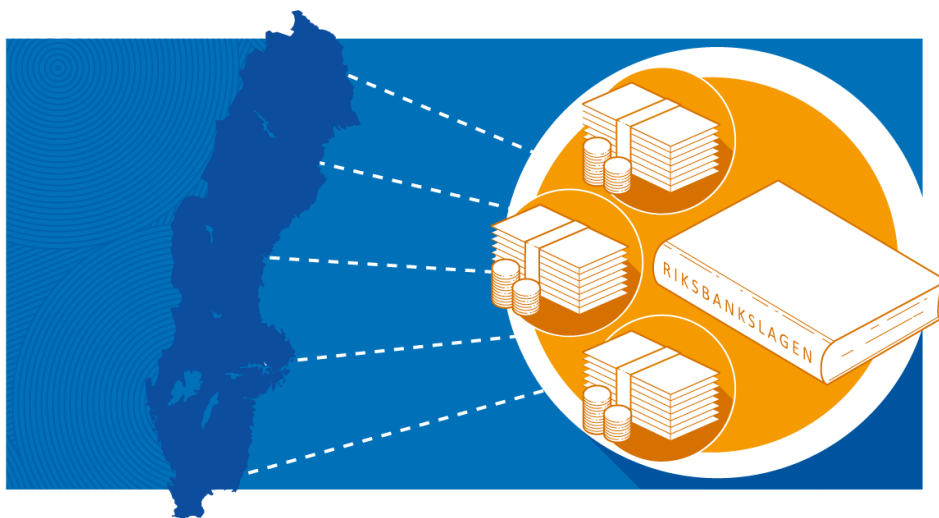
I dag använder hushåll och företag mobiltjänsten Swish för att göra och ta emot omedelbara betalningar. Swishbetalningarna avvecklas via bankernas konton i ett privat system som kallas BiR (Betalningar i Realtid). Planen är att detta ska förändras under 2023. Swishbetalningar kommer då att avvecklas i RIX-INST. Fördelen med detta är att avvecklingen kan ske över bankernas konton hos Riksbanken. Pengar på konto hos Riksbanken, så kallade centralbankspengar, minskar risken vid avveckling. Det har att göra med att Riksbanken inte kan gå i konkurs.

En annan fördel för bankerna med att Swish flyttar till RIX-INST är att det ingår i samma system som avvecklingstjänsten för stora betalningar (RIX-RTGS). Likviditet som deltagare har avsatt för Swish eller andra omedelbara betalningar (i RIX-INST) respektive stora betalningar (i RIX-RTGS) kommer alltså att finnas i samma system, vilket gör att deltagarna får bättre möjligheter att flytta sin likviditet mellan de olika tjänsterna nästan dygnet runt. Det ger även deltagarna en möjlighet att sänka sina kostnader för likviditeten som används till omedelbara betalningar.

För att se till att förnyandet av den svenska betalinfrastrukturen inte stannar upp är det av stor vikt att bankerna prioriterar flytten av Swishbetalningar från BiR till RIX-INST.

3.2 Riksbanken får ett tydligare ansvar för kontanterna

Enligt den nya riksbankslagen ska Riksbanken ansvara för minst fem kontantdepåer och övervaka kontanthantering i Sverige. Men även möjligheten att betala med kontanter måste lagfästas. Det är dessutom viktigt att värdebolagens verksamhet kan upprätthållas och att bankerna tar ett större ansvar för kontanterna.

Den nya riksbankslagen förtydligar Riksbankens ansvar

I november beslutade riksdagen om en ny riksbankslag som träder i kraft i januari 2023. Den nya lagen ger Riksbanken ett tydligare och delvis utökat ansvar för kontantinfrastrukturen i Sverige. En anledning till att Riksbanken får detta ansvar är att det blir allt mindre lönsamt för den privata sektorn att upprätthålla kontantinfrastrukturen. Riksdagens beslut säkerställer att delar av infrastrukturen upprätthålls. Lagen ger också Riksbanken ett nytt ansvar avseende civil beredskap för betalningar (se 3.5 Riksbanken får ett nytt ansvar avseende civil beredskap för betalningar).

Riksbanken ska driva minst fem sedeldepåer

Riksbanken har sedan 2014 skött sin hantering av kontanter från ett kontor utanför Märsta i Stockholms län. Därifrån har banker kunnat köpa sedlar som de i sin tur har förvarat i sedeldepåer. Det är från dessa depåer som värdebolag hämtar och lämnar sedlar på uppdrag av bland andra banker och butiker.

Med den nya riksbankslagen kommer Riksbanken att driva minst fem sedeldepåer. En av dessa ska ligga i Norrbottens eller Västerbottens län och en i Jämtlands eller Västernorrlands län.

Från och med den 1 januari 2023 kommer Riksbanken att driva depåer i Märsta, Jönköping och Umeå. Den 1 januari 2026 ska Riksbanken ha öppnat en depå i Jämtlands

eller Västerbottens län och en i södra eller mellersta Sverige. Genom Bankomat AB driver bankerna idag depåer på fyra platser i landet.

Riksbanken ska analysera kontanthantering och rapportera till finansutskottet

Riksbanken ska följa, analysera och vid behov samordna hanteringen av kontanter i Sverige. Det innebär att Riksbanken ska ha en helhetsbild av hur kontanthantering fungerar och vilka utmaningar som finns. Riksbanken kommer att presentera sin uppföljning och analys för riksdagens finansutskott på regelbunden basis. Riksbanken kommer att behöva samverka med andra myndigheter med angränsande uppdrag, till exempel Post- och telestyrelsen och länsstyrelserna som bland annat bevakar tillgången till grundläggande betaltjänster.

Kontantinfrastrukturen ska fungera i krissituationer och vid höjd beredskap

Enligt den nya riksbankslagen ska bland annat företag som tillhandahåller tjänster för uttag av kontanter och hantering av dagskassar planera för att upprätthålla sin verksamhet i fredstida krissituationer och vid höjd beredskap. Bankerna och Bankomat AB kommer att behöva säkerställa kontinuiteten för sina kontanttjänster.

Mer måste göras för att kontanter ska kunna användas i framtiden

Genom den nya riksbankslagen och skyldigheten för vissa större kreditinstitut att tillhandahålla kontanttjänster har riksdagen säkerställt att delar av kontantinfrastrukturen har fått ett starkare legalt skydd. Men detta räcker inte för att kontanter ska kunna vara ett effektivt betalningsmedel i framtiden.

Kontanter behöver ett starkare legalt skydd

Sedan företaget ClearOn lade ned tjänsten Kassagirot finns det mycket få möjligheter att lösa in utbetalningsavier och betala räkningar med kontanter. För att kontanter ska kunna användas i framtiden måste privatpersoners rätt att handla med dem skyddas. Riksbanken anser att kontanter åtminstone ska kunna användas för att handla samhällsviktiga varor och tjänster och att detta bäst säkerställs genom att de får stärkt skydd som lagligt betalningsmedel.

Värdebolagens verksamhet måste upprätthållas

Idag är Loomis det enda rikstäckande värdebolaget i Sverige. Både Riksbanken och privata banker anlitar Loomis för att utföra kontanttjänster. Det kan till exempel vara att fylla på uttagsautomater eller hantera dagskassar. Både Riksbanken och bankerna måste ha en plan för hur dessa tjänster ska upprätthållas ifall Loomis skulle lämna hela eller delar av Sverige. På politisk nivå behöver man ta ställning till om kontanttransporterna till och från enskilda butiker ska vara beroende av en enskild privat aktör (se 2.1 Infrastrukturen för kontanter är sårbar).

Bankerna måste ta ett större ansvar för kontanterna

Riksbanken har länge påtalat att bankerna bör vara skyldiga enligt lag att ta emot insättning av kontanter från privatpersoner. Idag gäller skyldigheten för vissa större kreditinstitut att tillhandahålla kontanttjänster, men bara för uttag av kontanter och insättning av dagskassor. Bankerna måste också erbjuda manuella kontanttjänster för att kunna hjälpa kunder som inte kan använda uttagsautomater eller andra automatiska och digitala tjänster (se 1.4 Svårt för många att betala digitalt).

3.3 Riksbanken förbereder för en möjlig e-krona

Riksbanken undersöker möjligheten att ge ut ett digitalt komplement till kontanterna, så kallade e-kronor. De skulle bevara allmänhetens tillgång till statligt utgivna pengar även om kontanterna marginaliseras ytterligare. E-kronor kan dessutom förstärka motståndskraften på betalningsmarknaden. Det har ännu inte tagits något beslut om att ge ut e-kronor. Många andra centralbanker, däribland Europeiska Centralbanken och amerikanska Federal Reserve, undersöker också möjligheten att ge ut digitala centralbankspengar.

E-kronor kan bevara, förstärka och förnya betalningsmarknaden

Idag har allmänheten tillgång till svenska kronor i två former – statligt utgivna pengar i form av kontanter och digitala pengar utgivna av privata aktörer. Av de privat utgivna pengarna är inlåning hos affärsbankerna vanligast. Det finns också elektroniska pengar även om dessa är ovanliga i Sverige (se [Riksbank.se](https://www.riksbank.se) där vi förklarar vad elektroniska pengar är).

I takt med att kontanter används allt mindre finns det en risk att allmänheten i framtiden inte längre har tillgång till och kan betala med statligt utgivna pengar. Företag och privatpersoner skulle då bli helt beroende av privata aktörer för att kunna betala. Riksbanken undersöker därför möjligheten att ge ut ett digitalt komplement till kontanterna, så kallade e-kronor.

E-kronor skulle kunna säkerställa att vi *bevarar* flera av kontanternas funktioner i en framtid där kontanter inte längre används. En sådan funktion är möjligheten att kunna växla varje insatt krona i en svensk bank till pengar utgivna av Riksbanken. Det är viktigt då det gör att en krona är lika mycket värd oavsett i vilken bank den finns. Riksbanken och andra centralbanker brukar uttrycka det som att kontanter och digitala centralbankspengar säkerställer att vi har ett enhetligt penningssystem.

Riksbanken anser att e-kronor dessutom kan *förstärka* motståndskraften på betalningsmarknaden. De skulle komplettera utbudet av pengar och betalningstjänster från den privata sektorn. Det är viktigt att det finns flera alternativ vid allvarliga störningar i bankernas eller kortföretagens system. E-kronor skulle även bidra till att *förnya* betalningsmarknaden. Genom att tillhandahålla e-kronor kan Riksbanken ge andra aktörer än banker direkt tillgång till en alternativ betalningsinfrastruktur där de kan erbjuda betaltjänster till sina kunder. Detta kan underlätta för mindre och nya aktörer att utveckla nya innovativa lösningar och produkter.

Inget beslut om e-kronor ännu

Det har ännu inte tagits något beslut om att ge ut e-kronor. Det är en fråga som kommer att beröra hela samhället, och det är i slutändan riksdagen som ska besluta om det.

I december 2020 tillsatte regeringen en utredning som ska analysera statens framtida roll på betalningsmarknaden. Utredningen ska bland annat ta ställning till om Sverige behöver e-kronor. Vad den kommer fram till blir ett viktigt underlag till riksdagens beslut om huruvida e-kronor ska kunna ges ut eller inte. Utredningen skulle ha redovisats den 30 november 2022, men har förlängts till den 31 mars 2023 (se 1.3 FAKTA – Betalningsutredningen är förlängd).

Det är viktigt att Riksbanken är redo att kunna ge ut en e-krona om riksdagen tar beslut om det. Riksbanken arbetar därför med att förbereda för en utgivningsbar e-krona. Det är också viktigt att även andra aktörer på betalningsmarknaden följer arbetet och deltar i förberedelserna.

Riksbanken testar teknisk lösning och förbereder för en eventuell utgivningsbar e-krona

Riksbanken har sedan 2020 drivit ett pilotprojekt tillsammans med företaget Accenture. Syftet med piloten har varit att lära sig mer om hur en teknisk lösning för en e-krona skulle kunna se ut utan att från början bestämma någon specifik modell eller teknik. Parallellt med det tekniska arbetet i piloten har Riksbanken analyserat olika legala aspekter kopplat en e-krona, till exempel frågor om dataskydd, finansiell sekretess samt vilken sorts tillgång e-kronan skulle kunna vara.

Under 2022 avslutades den andra etappen i piloten samtidigt som en tredje etapp påbörjades. Den tredje etappen kommer att fortsätta en bit in i 2023 (se 3.3 FAKTA – Lärdomar från pilotprojektet).

Samtidigt arbetar Riksbanken med att förbereda för en eventuell utgivningsbar e-krona. Det innebär bland annat att även titta på andra möjliga tekniska lösningar, undersöka hur e-kronor kan distribueras till allmänheten och vilka aktörer som skulle vara involverade i det. Dessutom fortsätter arbetet med undersöka de legala aspekterna av en e-krona.

Riksbanken vänder sig till marknaden för att hämta mer kunskap

Under 2022 startade Riksbanken ett [dialogforum](#) med representanter från bland annat banksektorn, fintechbolag, detaljhandel och universitet. Där diskuteras bland annat olika sätt att använda en e-krona och hur rollfördelningen i e-kronasystemet skulle kunna se ut.

I april 2022 öppnade Riksbanken en så kallad [Request for Information \(RFI\)](#) där potentiella leverantörer fick beskriva sin tekniska lösning för en e-krona. Syftet var att få en översikt över vilka lösningar som finns på marknaden idag, inför en eventuell framtida upphandling av ett e-kronasystem.

Riksbanken undersöker även hur privatpersoner upplever olika betalsituationer. Detta görs genom en enkät och intervjuer med privatpersoner. Resultatet ska hjälpa Riksbanken att bättre förstå hur en e-krona kan utformas för att uppfylla allmänhetens behov i en snabbt föränderlig betalningsmarknad.

FAKTA – Lärdomar från pilotprojektet

Arbetet i e-kronapiloten har delats upp i olika etapper. Under den första etappen skapades en testmiljö som simulerade hur en betalning med e-kronor skulle kunna fungera (se [Betalningsrapport 2021 - Test av teknisk lösning för e-kronor](#)).

Resultatet från den andra etappen, som genomfördes i samarbete mellan Riksbanken, Handelsbanken och företaget TietoEVERY, visade att det är möjligt att integrera en potentiell e-krona i de interna system som finns hos banker idag. Detta är viktigt eftersom det innebär att bankens kunder skulle kunna växla mellan pengar på bankkonton och e-kronor. Testerna visade också att det skulle gå att göra transaktioner med e-kronor även offline. Offlinebetalningar medför dock vissa risker. En sådan betalning kan inte kontrolleras av e-kronanätverket när den görs, utan först när betalningen synkroniseras i onlineläge. Detta innebär att det åtminstone teoretiskt skulle gå att manipulera betalningar i offlineläge. För att den testade lösningen ska kunna bli verklighet måste sådana risker undersökas närmare.

Under den första delen av den tredje etappen testade Riksbanken om den tekniska testlösning som tagits fram för e-kronan ger bättre möjligheter att utveckla smarta betalningar än traditionell teknik. Smarta betalningar och smarta kontrakt är begrepp som blivit allt mer uppmärksammat de senaste åren. Begreppen syftar på möjligheten att genom programmering skapa betalningslösningar där ett eller flera villkor måste vara uppfyllda för att betalningen ska gå igenom. Ett exempel är distansköp där betalningen skulle kunna programmeras så att den går igenom först när varan når rätt adress. Om varan inte når fram, går inte heller betalningen igenom. Testerna under etapp tre visade att den lösning som tagits fram för e-kronan ger vissa möjligheter att skapa smarta betalningar, men att det krävs fler tester och undersökningar innan något sådant är aktuellt.

Internationella samarbeten om digitala centralbankspengar

Allt fler centralbanker undersöker förutsättningarna för att ge ut digitala centralbankspengar. För att följa med i utvecklingen och ha möjlighet att påverka riktningen framåt deltar Riksbanken i flera internationella samarbeten om digitala centralbankspengar.

Sedan 2020 är Riksbanken med i en internationell arbetsgrupp med deltagare från Europeiska centralbanken (ECB) och centralbankerna i Japan, Kanada, Schweiz, Storbritannien och USA. Syftet med samarbetet är att dela lärdomar, skapa en gemensam syn på och diskutera vägen framåt för digitala centralbankspengar som är tillgängliga för allmänheten.

Riksbanken har även lett flera arbetsområden i G20-ländernas projekt för att förbättra utlandsbetalningar. Ett av de arbetsområdena undersöker hur digitala centralbankspengar kan användas för att förenkla utlandsbetalningar (se 3.4 Riksbanken arbetar för att förbättra utlandsbetalningar).

FAKTA – ECB och många länder förbereder egna digitala centralbankspengar (CBDC)

Allt fler centralbanker har börjat fundera över effekterna av en kontantlös framtid och behovet av digitala centralbankspengar.

[ECB](#) har sedan hösten 2021 undersökt hur en digital euro skulle kunna utformas och distribueras till återförsäljare och allmänheten. I september 2023 kommer de enligt nuvarande tidsplan att besluta om de ska inleda implementeringsfasen. Även centralbankerna i andra länder, däribland [USA](#), [Storbritannien](#), [Kanada](#), [Indien](#) och Kina, undersöker behovet av en digital centralbankspeng och hur en sådan skulle kunna se ut. I en [undersökning](#) genomförd av Bank of International Settlements (BIS) svarade 90 procent av 81 tillfrågade centralbanker att de arbetar aktivt med frågor kopplat till digitala centralbankspengar.

I några länder har en digital centralbankspeng för allmänheten redan givits ut. I oktober 2020 gav centralbanken i Bahamas ut [sand dollar](#) och landet blev därmed det första i världen med en digital centralbankspeng. Sedan dess har Nigeria lanserat den digitala valutan [eNaira](#) och den östkaribiska centralbanken har gett ut [Dcash](#).

3.4 Riksbanken arbetar för att förbättra utlandsbetalningar

För privatpersoner är betalningar till vissa länder dyra och långsamma. För att ändra på det krävs samarbete mellan världens länder. Riksbanken deltar därför aktivt i flera internationella projekt som arbetar med att förbättra utlandsbetalningar. För att lättare kunna följa utvecklingen behöver statistiken över betalningar från Sverige till utlandet förbättras.

Globalt samarbete och bra statistik är viktigt

Smidiga och billiga utlandsbetalningar kan bidra ekonomisk tillväxt, internationell handel, global utveckling och finansiell integration. Globalt samarbete är en förutsättning för detta. Det är därför viktigt att Riksbanken och andra aktörer på svenska betalningsmarknaden engagerar sig i de internationella arbeten som görs för att förbättra utlandsbetalningar.

För att kunna följa utvecklingen kring utlandsbetalningar är det viktigt att det finns bra statistik. Idag saknas ofta data på betalningar från Sverige till utlandet och den statistik som finns är av låg kvalitet. För att förbättra detta behövs bland annat riktade enkätundersökningar om utlandsbetalningar. Sådana undersökningar är förknippade med kostnader och Riksbanken anser att de myndigheter som har ett intresse av att förbättra utlandsbetalningar bör se över hur dessa kostnader kan delas.

Riksbanken har en aktiv roll i G20-initiativet

I november 2020 lanserade G20-länderna ett femårigt arbetsprogram med syfte att förbättra utlandsbetalningar. Programmet har delats upp i 19 arbetsområde. 16 av dessa fokuserar på hur man kan förbättra nuvarande strukturer för utlandsbetalningar. De tre resterande har samlats under arbetsgruppen "[Future of Payments](#)". Dessa är mer framåtblickande och fokuserar på helt nya lösningar. De undersöker hur

digitala centralbankspengar, den typ av kryptovaluta som kallas stablecoins, och multilaterala betalningsplattformar kan användas för att förbättra gränsöverskridande betalningar. Som medlem i CPMI fick Riksbanken ansvaret att leda dessa arbetsgrupper.

Digitala centralbankspengar

I juli 2022 publicerades en [rapport](#) som tittar närmare på hur olika länders system för digitala centralbankspengar kan länkas samman och kommunicera med varandra för att förenkla utlandsbetalningar. Rapporten undersöker också olika modeller för hur allmänheten och betaltjänstleverantörer kan få tillgång till digitala centralbankspengar ur ett gränsöverskridande perspektiv. En viktig slutsats är att centralbanker runt om i världen bör samarbeta och ta hänsyn till utlandsbetalningar redan när digitala centralbankspengar börjar utvecklas.

Multilaterala plattformar

En av arbetsgrupperna undersöker om multilaterala plattformar skulle kunna förbättra utlandsbetalningarna. Multilaterala plattformar är betalningssystem som involverar flera länder, till exempel det planerade nordiska samarbetet [P27](#) och Eurosystemets avvecklingssystem för omedelbara betalningar TIPS. I en [artikel](#) som publicerades i juli 2022 konstaterade arbetsgruppen att multilaterala plattformar kan lindra några av de problem som finns med utlandsbetalningar idag, till exempel långa transaktionskedjor, men att det krävs ytterligare analys. Arbetsgruppens slutrapport väntas publiceras i januari 2023.

Stablecoins

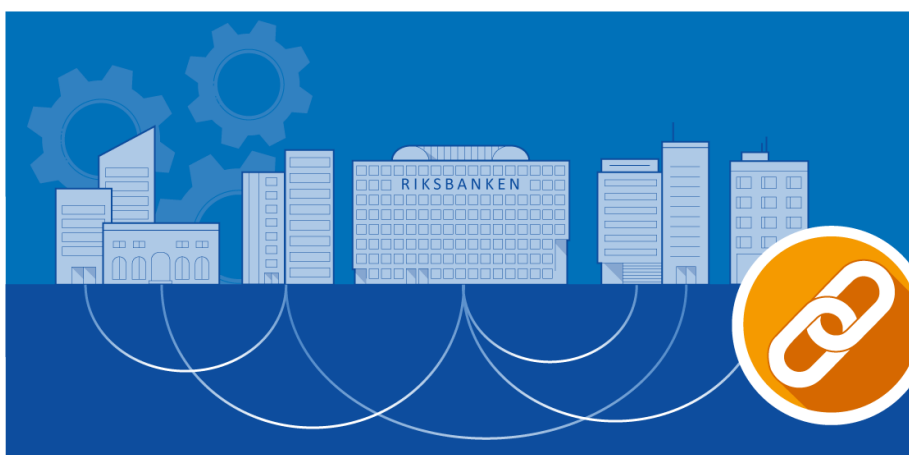
Arbetsgruppen om stablecoins har fokuserat på om stablecoins kan bidra till att förbättra utlandsbetalningarna. En förutsättning i analysarbetet har varit att stablecoins följer alla relevanta lagar och krav.

Riksbanken testar utlandsbetalningar med e-kronan

Riksbanken har tillsammans med centralbankerna i Israel och Norge och Bank for International Settlements (BIS) startat ett gemensamt [projekt](#) som undersöker hur digitala centralbankspengar kan användas för internationella betalningar och överföringar. Syftet med projektet är att testa om det är tekniskt möjligt att koppla samman ländernas olika system för digitala centralbankspengar. Projektet kan ge bättre förståelse för hur digitala centralbankspengar bör utformas för att kunna användas för gränsöverskridande betalningar. Riksbanken deltar som en del av e-kronaprojektet och testar kopplingen med den nuvarande testmiljön för e-kronan.

3.5 Riksbanken bidrar till ökad motståndskraft

Det är viktigt att aktörerna i betalningssystemet samarbetar, både i det förebyggande arbetet och vid hanteringen av olika situationer. Riksbanken får genom den nya riksbankslagen ett nytt ansvar för civil beredskap för betalningar. Det innebär att Riksbanken ansvarar för att allmänheten ska kunna göra nödvändiga betalningar i fredstida krissituationer och vid höjd beredskap, det vill säga vid krigsfara eller krig.

Riksbanken får ett nytt ansvar för civil beredskap för betalningar

Genom den nya riksbankslagen får Riksbanken ett nytt ansvar för civil beredskap för betalningar med målet att allmänheten ska kunna göra betalningar i fredstida krissituationer och vid höjd beredskap.

Den nya lagen innebär att Riksbanken ska ha ett ansvar i förhållande till företag som är av särskild betydelse för genomförande av betalningar. Genom föreskrifter får Riksbanken definiera vilka dessa företag är och vilken gemensam verksamhet de ska delta i. Företagen blir skyldiga att ha en intern planering för hur de ska kunna fortsätta sin verksamhet i fredstida krissituationer och vid höjd beredskap samt att ordna utbildning och övningar för sin personal. De ska även delta i Riksbankens planering för fredstida krissituationer och höjd beredskap samt i gemensamma utbildningar och övningar. Om så behövs ska Riksbanken omgående kunna upprätta en ledningsfunktion för samordning och informationsdelning där företagen deltar. Riksbanken ska också övervaka att företagen uppfyller sina skyldigheter.

Ny struktur för civil beredskap

I och med att det politiska säkerhetsläget försämrats i Europa har regeringen och andra myndigheter arbetat med att stärka det civila försvaret. Regeringen presenterade den 18 maj en [myndighetsreform](#) för civil beredskap som ska stärka Sveriges

motståndskraft. Bland annat kommer statliga myndigheter under regeringen att delas in i tio beredskapssektorer. Som myndighet under riksdagen omfattas Riksbanken dock inte av den nya strukturen.

Finansinspektionen är sektorsansvarig myndighet för beredskapssektorn Finansiella tjänster som omfattar betalningsförmedling, finansiering och sparande, finansiell stabilitet samt försäkring. Beredskapssektorn ska ha en sammanhängande planering för fredstida krissituationer och höjd beredskap. Det skulle kunna innebära att ett finansiellt företag berörs av åtgärder från både Riksbanken och Finansinspektionen. Riksbanken arbetar för att tydliggöra hur Riksbanken ska förhålla sig till såväl den nya strukturen för civil beredskap som ansvarsfördelningen mellan Riksbanken och Finansinspektionen på betalningsområdet.

Privat-offentlig samverkan stärker betalningssystemets motståndskraft

Betalningssystemet består av flera aktörer från både den privata och den offentliga sektorn. Om det uppstår störningar i en del av betalningssystemet kan det få följder som påverkar andra delar. För att motståndskraften ska vara stark behöver betalningssystemets aktörer samverka för att förebygga hot och minimera risker. Det är också viktigt att de vet hur de ska agera om en störning väl inträffar. Av den anledningen arbetar Riksbanken tillsammans med andra myndigheter och företag i olika konstellationer för att säkerställa och utveckla motståndskraften i det svenska betalningssystemet.

Övningar förbättrar förmågan att hantera störningar

För att säkerställa att betalningar kan avvecklas även om det skulle uppstå störningar eller driftavbrott genomför Riksbanken återkommande övningar tillsammans med RIX-deltagarna. Ett exempelscenario för en övning kan vara ett totalstopp i RIX-systemet. Det finns väl utarbetade rutiner för avveckling i olika typer av scenarion. I just detta fall måste betalningarna avvecklas enligt RIX reservrutiner. Målet med gemensamma övningar är att alla ska få en god förståelse för reservrutinerna och en förmåga att begränsa eventuella negativa konsekvenser och fatta rätt beslut vid en kris.

Ordlista

Avveckling: När en betalning slutgiltigt genomförts är den avvecklad. Vid betalningar inom exempelvis en bank, är det när överföringen mellan konton är gjord. För betalningar mellan exempelvis banker är det när pengarna har nått den mottagande banken.

Autogiro: En i förväg auktoriserad överföring från den betalande partens konto till mottagarens konto. Överföringen initieras av mottagaren.

Betalning: Överföring av pengar eller ett värde i annan form från en part till en annan.

Betalningsinstitut: Ett svenskt aktiebolag eller en ekonomisk förening som har tillstånd enligt betaltjänstlagen att tillhandahålla betaltjänster. Det kan också vara en juridisk person med säte i ett annat land inom EU/EES som enligt det landets lagstiftning har tillstånd att tillhandahålla betaltjänster. Se även *betaltjänstdirektivet* och *betaltjänstleverantör*.

Betalningsinstrument: Det instrument eller den rutin som används för att initiera en betalning, exempelvis ett kort.

Betalningsprocess: Alla de steg en betalning måste genomgå för att kunna genomföras, som initiering, clearing och avveckling.

Betaltjänst: En tjänst som en betaltjänstleverantör erbjuder sina kunder så att dessa exempelvis kan göra betalningar. Se även *betaltjänstleverantör*.

Betaltjänstdirektivet (Payment service directive, PSD): Betaltjänstdirektivet är ett europeiskt direktiv som reglerar betaltjänster och betaltjänstleverantörer inom EU/EES. Betaltjänstdirektivet har ersatts av EU:s andra betaltjänstdirektiv (Payment service directive 2, PSD2). Se även *PSD2*.

Betaltjänstleverantör: Ett samlingsbegrepp för bland annat banker, kreditmarknadsföretag, betalningsinstitut, registrerade betaltjänstleverantörer, institut för elektroniska pengar, statliga och kommunala myndigheter, centralbanker samt dessa kategoriers utländska motsvarigheter som tillhandahåller betaltjänster inom Sverige.

Centralbankspengar: Pengar utgivna av en centralbank. Svenska centralbankspengar är svenska kronor i form av sedlar och mynt samt pengar på konton i Riksbankens avvecklingssystem RIX.

Clearing: Sammanställning och behandling av betalningsinstruktioner. I allmänhet hanteras många transaktioner samtidigt (en så kallad batch) vilket gör att de ibland kan kvittas mot varandra.

Clearingorganisation: Ett företag som har tillstånd av tillsynsmyndigheten, i Sverige Finansinspektionen, att utföra clearing. I Sverige är det Bankgirot som har tillstånd att utföra clearing av massbetalningar.

Debetkort: Ett kort anslutet till kortinnehavarens konto hos en bank där det betalade beloppet debiteras direkt vid en betalning. Debetkort kallas även bankkort.

Digitala centralbankspengar (även Central bank digital currencies, CBDC): Digitala pengar skapade av centralbanker. "Retail-CBDC" är avsedda för allmänheten medan "wholesale-CBDC" är avsedda för finansiella institut. Se även *centralbankspengar*.

E-handel: Köp av varor eller tjänster över internet.

E-krona: Digitala centralbankspengar som kan komma att ges ut av Riksbanken som skulle vara tillgängliga för allmänheten (så kallad "retail CBDC"). Riksbanken har inte fattat något beslut om att ge ut e-kronor. Se även *digitala centralbankspengar*.

Elektroniska pengar (e-pengar): Ett elektroniskt lagrat penningvärde som är till för att göra betalningar. E-pengar ges ut av institut för elektroniska pengar eller företag som är registrerade som utgivare av elektroniska pengar. Liksom privata bankpengar utgör elektroniska pengar en fordran på utgivaren (privat institution).

EU/EES: Europeiska unionen och Europeiska ekonomiska samarbetsområdet. Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) bygger på ett avtal mellan samtliga EU-medlemsstater samt Island, Lichtenstein och Norge som främst rör frihandel och anpassning av lagstiftning. Schweiz är inte med i EES, men har ett liknande avtal med EU.

Finansiell infrastruktur: De system som bland annat möjliggör finansiella flöden mellan olika aktörer. Den finansiella infrastrukturen omfattar också de regelverk och rutiner som reglerar användningen av systemen.

Finalitydirektivet (direktivet om slutgiltig avveckling i system för överföring av betalningar och värdepapper): Syftar till att förhindra eller minimera rättsliga risker vid avveckling på den finansiella marknaden. Direktivet garanterar att transaktioner genomförs i den ordning som de skickats in till systemet och även att de är slutligt avvecklade oavsett om någon aktör har blivit insolvent under tiden. Direktivet styr bland annat vilka aktörer som kan få tillgång till anmälda avvecklingssystem inklusive centralbankens RTGS-system som till exempel RIX i Sverige.

Fintech: Ett samlingsnamn för innovativa företag som arbetar med finansiell teknik. Den här typen av företag tillhandahåller eller möjliggör finansiella tjänster, exempelvis genom att fungera som en mellanhand i någon del av betalningskedjan och genom att skapa nya tjänster. De kan också förenkla eller på andra sätt förbättra olika sätt att betala.

Grundläggande betaltjänster: Tjänster som gör det möjligt att betala räkningar, ta ut kontanter och sätta in dagskassor på konto.

Initiering: Att starta en betalningsprocess. Initiering av en betalning omfattar ofta kontroll av identiteten på den som initierar betalningen, exempelvis genom PIN eller Bank-ID. Därefter kontrolleras om personen har rätt att initiera betalningen och om det finns tillräckligt med medel på kontot för att genomföra betalningen.

Internetbank: En tjänst som tillhandahålls av banker och som tillåter deras kunder att utföra bankärenden över internet.

Inlåning: Pengar som exempelvis privatpersoner har insatta på bankkonto. Inlåning utgör en viktig del av bankernas finansiering.

Inträdeshinder: Hinder för att etablera sig på en ny marknad. Kan till exempel vara ekonomiska hinder såsom etableringskostnader, eller juridiska hinder såsom tillståndskrav.

ISO 20022: Ny standard för betalningsmeddelanden som kan bidra till att göra internationella betalningar snabbare, effektivare och mer transparenta.

Kortsystem: En uppsättning av regelverk, betalningsrutiner, betalningsinstrument och tillhörande infrastruktur för kortbetalningar.

Kreditkort: Ett kort som ger kortinnehavaren möjlighet till kredit. Kortet tillåter innehavaren att genomföra betalningar till ett visst totalt högsta belopp under en viss period. Betalningarna samlas ihop och faktureras kortinnehavaren i slutet av perioden, men denne måste inte betala hela det fakturerade beloppet vid betalningsdatum. Den del som kortinnehavaren väljer att inte betala rullas över till nästa period som ett lån (kredit) och vanligtvis får personen då betala en ränta.

Kryptovaluta/kryptotillgång: Digitala valutor skapade i den privata sektorn som inte backas upp av en stat eller centralbank. Centralbanker kallar i allmänhet kryptovalutor för kryptotillgångar eftersom de oftast inte uppfyller de grundläggande funktionerna för pengar.

Listpriser: Det officiella priset som visas för en tjänst eller vara, exempelvis på ett företags hemsida.

LMA-kort: Ett bevis på att man är asylsökande i Sverige. LMA betyder lagen om mottagande av asylsökande.

Manuella kontanttjänster: Möjligheten att få hjälp att betala räkningar och sätta in eller ta ut kontanter över disk på till exempel ett bankkontor.

Massbetalning: En betalning av mindre värde som vanligtvis sker mellan privatpersoner, företag och myndigheter. Traditionellt definieras massbetalningar som alla betalningar som inte är stora betalningar. Se även *stor betalning*.

Multilateral plattform: Ett system för clearing och/eller avveckling av gränsöverskridande betalningar i en eller flera valutor.

Nätverkseffekter: När nyttan av en vara eller en tjänst blir större ju fler användare varan/tjänsten har. Till exempel är en betaltjänst oftast mer attraktiv desto fler säljare som accepterar betalningar via tjänsten.

Omedelbara betalningar: En betalning där betalningsmottagarens konto tar emot betalningen nästan samtidigt som betalningsavsändaren gör betalningen. Swish är i dagsläget den enda tjänsten som erbjuder omedelbara betalningar i Sverige, men RIX-INST kommer att göra det möjligt för banker och andra betaltjänstleverantörer att erbjuda fler typer av tjänster där betalningen sker omedelbart.

Onlinekort: Ett kort som bara fungerar om alla aktörer i kortnätverket kan kommunicera med varandra för att genomföra nödvändiga kontroller.

P27: Nordiskt initiativ för att skapa en gemensam clearingplattform för nationella och gränsöverskridande betalningar i nordiska valutor och euro. Projektet drivs av några av nordens största banker.

PIN (Personal identification number): Ett personligt nummer som ska hållas hemligt och som tillåter användaren att identifiera sig, exempelvis vid ett kortköp.

PSD2 (EU:s andra betaltjänstdirektiv): PSD2 har ersatt PSD (Payment service directive). Direktivets syfte är att utveckla marknaden för elektroniska betalningar och skapa bättre förutsättningar för säkra och effektiva betalningar. PSD2 har genomförts i svensk författning genom ändringar i betaltjänstlagen. Därigenom utvidgades lagens tillämpningsområde så att det nu även omfattar så kallade tredjepartsleverantörer av betaltjänster.

RIX: Riksbankens centrala betalningssystem som hanterar stora betalningar till och från bankernas konton hos Riksbanken. Riksbanken fungerar som bankernas bank för betalningar i svenska kronor. Under våren 2022 lanserades en tjänst för omedelbara betalningar (se *RIX-INST*).

RIX-INST: Riksbankens tjänst för avveckling av omedelbara betalningar som lanserades i maj 2022 och är del av RIX-systemet.

RIX-RTGS: Riksbankens tjänst för avveckling av stora betalningar och aggregerade massbetalningar.

Samhällsekonomisk kostnad: Värdet av de negativa nyttoeffekter som en verksamhet eller en åtgärd ger upphov till för samhället som helhet.

SEPA (Single Euro Payment Area): Gemensamt betalningsområde i euro bestående av hela EES. Den grundläggande principen är att det inom SEPA inte ska finnas några gränser när man gör en eurobetalning; det borde inte vara mer komplicerat eller kostsamt att göra en betalning från Berlin till Hamburg än från Berlin till Paris.

Skyldigheten för vissa större kreditinstitut att tillhandahålla kontantjänster: Enligt 9 kap. betaltjänstlagen ska kreditinstitut och filialer till utländska kreditinstitut som tillhandahåller betalkonton och har mer än 70 miljarder kronor inlåning från allmänheten tillhandahålla platser för kontantuttag och dagskassainsättning i betryggande utsträckning i hela landet.

Stablecoin: En form av kryptotillgång vars värde vanligtvis är knutet till värdet på andra tillgångar, som en eller flera nationella valutor eller andra finansiella tillgångar. Stablecoins har i huvudsak använts som en brygga mellan nationella valutor och investeringar i andra kryptovalutor.

Stor betalning: En betalning, vanligtvis till ett mycket högt värde, som huvudsakligen görs mellan banker eller andra aktörer på den finansiella marknaden och som vanligtvis kräver snabb avveckling.

Stordriftsfördelar: Nationalekonomisk term för produktion där den genomsnittliga kostnaden sjunker i takt med att produktionen ökar. Stordriftsfördelar uppstår vanligtvis när produktionen är förknippad med stora fasta kostnader.

SWIFT: Ett globalt nätverk för finansiella meddelanden som följer vissa standarder. Centralbanker, banker och finansiella infrastrukturer använder nätverket SWIFT och dess format och standard för att göra betalningar.

Swish: En betaltjänst som gör det möjligt att via mobiltelefonen både skicka pengar från och ta emot pengar på det egna bankkontot. För att man ska kunna swisha

pengar till varandra behöver både betalaren och mottagaren vara anslutna till tjänsten som tillhandahålls genom deras banker.

TIPS (TARGET Instant Payment Settlement): Eurosystemets plattform för omedelbara betalningar som Riksbanken kommer att använda för att kunna erbjuda omedelbara betalningar genom RIX-INST.

Värdebolag: Ett företag som transporterar kontanter åt företrädevis bankerna och handeln. De kan även sköta uppräknig, sortering och äkthetskontroll av kontanter vid så kallade uppräkningscentraler.

SVERIGES RIKSBANK

Tel 08 - 787 00 00

registratorn@riksbank.se

www.riksbank.se

PRODUKTION SVERIGES RIKSBANK